

POROČILO O SPREMLJANJU IZVAJANJA PROGRAMA BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO

ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

Ljubljana, april 2008

POROČILO O SPREMLJANJU POSKUSNEGA IZVAJANJA PROGRAMA BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO

POROČILO SESTAVILA:
dr. Petra Javrh

STROKOVNA SODELAVKA:
mag. Ester Možina

VSEBINA:	Str.
1 UVOD	3
2 TRI PODROČJA SPREMLJANJA POSKUSNIH IZVEDB PROGRAMOV	8
3 METODOLOGIJA	10
4 PRIKAZ PROGRAMOV: <i>BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO; PROGRAM USPOSABLJANJA</i>	15
5 POTEK USPOSABLJANJA	20
6 POSKUSNE IZVEDBE PROGRAMA BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO	22
6.1 Prikaz poteka poskusnih izvedb na osnovi poročil	
6.2 Starši - udeleženci poskusne izvedbe o programu BZZ	
6.3 Izvajalci poskusne izvedbe o programu BZZ	
7 UGOTOVITVE IN RAZPRAVA	42
8 PREDLOGI	52
8.1 I. raven – Dopolnitve programa	
8.2 II. raven - Dopolnitve programa usposabljanja izvajalcev	
8.3 III. raven – Dopolnitve in spremembe v izvedbah programa Branje za za znanje in branje za zabavo	
9 VIRI IN LITERATURA	57
	58

1 UVOD

Namen tega spremljanja je bil preučiti poskusne izvedbe programov *Branje za znanje in branje za zabavo* ter *Programa usposabljanja strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok Branje za znanje in branje za zabavo* (krajše BZZ) in na osnovi tega pripraviti oceno o uresničevanju s programoma zastavljenih ciljev ter oblikovati predloge za dopolnitve - in sicer z namenom, da bi program dopolnili in pripravili za splošno uporabo po vsej državi.

Zasnova programov je bila narejena leta 2006 na Andragoškem centru Slovenije v sklopu Akcijskega načrta za razvoj pismenosti za leto 2006,¹ na temelju dobrih izkušenj in ugotovitev evalvacije programa Beremo in pišemo skupaj (BIPS), na osnovi tujih izkušenj s podobnimi programi in na osnovi izvirnih idej sestavljavk programa².

Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih (Možina 2000) je pokazala, da ima pri nas domače okolje zelo pomemben vpliv na raven pismenosti odraslih. V procesu šolanja posameznik ne nadoknadi pomanjkanja domačih spodbud na področju pismenosti (Knaflič, interno gradivo, arhiv ACS). Sistematičnega spodbujanja porajajoče se pismenosti, ki ga izvajajo v vrtcih, pa so deležni le nekateri otroci. Določen delež otrok v vrtce ni vključen. V tujini so razvili primerne programe družinske pismenosti, ki so namenjeni posebej tistim otrokom, ki ne obiskujejo vrtca in hkrati v domačem okolju nimajo ustreznih pogojev za razvoj pismenosti (prim. Wasik 2004).

Večina staršev se danes zaveda pomena pismenosti in izobrazbe za svoje otroke. Želijo si, da bi bili v šoli uspešni, vendar ne znajo vsi nuditi otoku ustrezne pomoči in podpore. Že v predšolski dobi pa starši otroku lahko pripravijo vzpodbudno domače okolje, ki mu bo vstop v svet pismenosti bistveno olajšalo. Prav za starše predšolskih otrok in njihove otroke je oblikovan program *Branje za znanje in branje za zabavo*, za izvajalce tega programa pa še program usposabljanja.

¹ Akcijski načrt za razvoj pismenosti je pripravila Komisija za razvoj pismenosti v sklopu svojega mandata in kot sestavni del Nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Komisijo je imenoval minister za šolstvo in šport za obdobje 3 let (od 2004 do 2007).

² Program sta sestavili: dr. Livija Knaflič in mag. Nataša Bucik

Nekaj osnovnih pojmov

Pismenost različni strokovnjaki različno opredeljujejo (Vukelich, Christie, 2004, Wasik 2004). Pri nas teoretiki povzemajo kompleksnejše opredelitve pismenosti, ki ne obsegajo samo branja in pisanja, ampak tudi govorjenje in poslušanje (Grginič 2006), čeprav je za pismenost najbolj bistvena bralna zmožnost, to je sposobnost razumeti in uporabiti tiste pisne jezikovne oblike, ki jih zahteva delovanje v družbi in so ključne za uspešno komunikacijo posameznika z okoljem. Sodobna družba narekuje, da posameznik, ki si želi biti v njej uspešen, dobro obvlada določene temeljne spretnosti, med drugim: zmožnost izražanja svojih misli in stališč, ustvarjanje novega znanja, komunikativnost, zmožnost sodelovati v skupini z drugimi, reševati probleme. V Nacionalni strategiji za razvoj pismenosti (2006) je pismenost opredeljena takole: „Pismenost je trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju. Poleg zmožnosti branja, pisanja in računanja, ki veljajo za temeljne zmožnosti pismenosti, se danes poudarja tudi pomen drugih zmožnosti (npr. poslušanje) in novih pismenosti, kot so informacijska, digitalna, medijska pismenost in druge, ki so pomembne za uspešno delovanje v družbi. Kot zmožnost in družbena praksa se pismenosti pridobivajo in razvijajo vse življenje v različnih okoliščinah in na različnih področjih ter prežemajo vse človekove dejavnosti.“³

Opisano posledično narekuje tudi potrebne spremembe v začetnem opismenjevanju. Tako cilji tega niso le obvladovanje temeljnih komunikacijskih zmožnosti, ampak tudi dobra sposobnost rabe jezika, razmišljanje in kritično vrednotenje (prim. Magajna 1995, Pečjak 2000).

V preteklih desetletjih se je oblikovalo več različnih pogledov oziroma celo pristopov k razumevanju pismenosti. Med novejšimi se je pri nas precej uveljavil pogled, ki izhaja iz teorij *porajajoče se pismenosti*, razvijati pa se je začel pred približno tridesetimi leti (Wasik 2004). Strokovnjaki M.M. Clay, K.S. Goodman, S. Smith (cit. po Grginič 2006) so trdili, da branje in pisanje nista samostojni sposobnosti. Oblikovali so teorijo, ki ti dve sposobnosti vidi kot sestavni

³ Nacionalna strategija za razvoj pismenosti (2006)

del veliko bolj kompleksnega procesa, ki se začne razvijati in graditi z rojstvom otroka. Sposobnosti branja, pisanja in govorjena ter poslušanja so med seboj prepletene in se razvijajo ob otrokovi udeležbi v dogodkih, ki potekajo v družinskem kontekstu. Z določenimi ukrepi razvoj porajajoče se pismenosti lahko v družinskem okolju učinkovito pospešujemo.

Porajajoča se pismenost se pojavi neodvisno od vključenosti v okolje formalnega učenja. Pomembno je povezana z izpostavljenostjo tiskani in pisani besedi ter pogostemu poslušanju ali govorjenju. Otrok razvije koncept porajajoče se pismenosti, ko začne odkrivati pismenost v vsakdanjih dogodkih ter razvijati strategije in oblikovati vedenje o pismenosti še pred formalnim učenjem.

Spoznanja, kdaj se začnejo uspešno razvijati same bralne sposobnosti, ti. *porajajoče se branje*, kažejo, da:

- se pripravljenost za branje pojavi v danem trenutku,
- pogoje za uspešno branje lahko iščemo v zgodnjih otrokovih izkušnjah ob pomembnem besedilu,
- pripravljenost otroka za branje se povezuje s prostovoljno udeležbo v tej aktivnosti (prim. Grginič 2006).

Porajajoče se pisanje strokovnjaki definirajo kot pisalno vedenje mlajših otrok pred razvojem formalne pismenosti (Grginič 2006). Otrok sam poskuša pisati na različne načine, posnema formalno pisanje, gre pa za daljši nepretrgan niz v razvoju, v katerem se zelo postopno pomika proti standardnemu načinu pisanja, kjer veljajo vsa pravila pravopisnega pisanja.

Postati pismen pomeni biti član kulture, menijo bolj sociološko orientirani avtorji. Pismenost ni le otrokov kognitivni dosežek, je tudi kulturno definirana sestavina, znanje in komunikacija (Grginič 2006). Otroci različno razumejo pomen pismenosti. To je odvisno od konkretne družine, kar pomeni, da imajo odrasli zelo pomembno vlogo pri oblikovanju pismenosti. Nekateri avtorji pismenost opredeljujejo kot kulturni kapital, ki močno vpliva na socialni in ekonomski položaj posameznika. To potrjujejo tudi rezultati slovenskega dela mednarodne raziskave o pismenosti odraslih (Možina 2000).

Izraz *družinska pismenost* strokovnjaki uporabljajo kot pojem, s katerim želijo opisati pismenost, ki se razvija v družinskem krogu (Wasik 2004). Gre za ustvarjanje neodvisnih priložnosti, ko otrok lahko igrivo raziskuje pisni in govorni jezik, opazuje druge, kako ga uporabljajo, pri tem pa sodelujejo drugi družinski člani. Družina lahko močno vpliva na razvoj otrokove pismenosti z bogatim medsebojnim sodelovanjem, urejanjem fizičnega okolja tako, da vsebuje bogat pisni material (slikanice, plakati...) in ustrezno čustveno klimo, ki vsebuje naklonjenost do branja in pisanja... Odsotnost zadnjega dejavnika je med usodnimi prav pri skupini tistih staršev, ki sami niso imeli ustreznih vzpodbud za razvoj lastne pismenosti.

Med seboj neodvisne raziskave (v različnih državah) o značilnostih dobrih mladih bralcev, ki so se naučili brati pred vstopom v šolo, so pokazale določene skupne zakonitosti (cit. po Grginič 2006), ki bolje pojasnijo, kaj otroke postopno pomaga »narediti v dobre bralce«:

- vsi so imeli veliko stikov s pisano ali tiskano besedo,
- vsi so pogosto slišali kompleksno rabo jezika (pisano in govorjeno),
- zgodaj so se naučili, da obstaja povezava med zapisanimi in izgovorjenimi besedami,
- zelo pogosto so videli starejše pri branju različne literature (revije, leposlovje, časopis),
- odrasli so jim veliko brali,
- njihovi starši so si izposojali knjige zase in za otroke, pogosto so obiskovali knjižnico skupaj z otrokom,
- doma je bilo na razpolago veliko knjig in tiskanega materiala,
- branje in pisanje sta bila v družini vrednotena kot pomembni aktivnosti.

V zaključnem delu obsežnega priročnika o družinski pismenosti v ZDA avtorica Sharon Darling takole opiše, kakšen bi bil idealen sistem družinske pismenosti: »...Idealno bi bilo, da bi v vsaki skupnosti, ki bi to potrebovala, tak program bil na voljo. Izobraževalci in drugo osebje bi imelo širok dostop do usposabljanja in strokovne podpore, program bi financirale in podpirale različne javne in zasebne ustanove, ki svoje poslanstvo vidijo v skrbi za družino. Zvezna politika in zakonodaja bi podpirali skupen programski pristop, posamezne države pa bi zagotavljale strukturo (infrastrukturo) in podporo. Nenazadnje, raziskovanje bi bilo v tesni povezavi s prakso skozi tokove diseminacije, ki bi zanesljivo dosegali izobraževalce že na nivoju njihovega dodiplomskega študija ali vsaj strokovnega usposabljanja« (Darling 2004). Avtorica opozarja na

sistemske zasnovane politike, ki mora zajemati celotno vertikalo in se smiselno vključevati v vseživljenjsko učenje strokovnih delavcev, ki se ukvarjajo z družinsko pismenostjo.

Pridružujemo se misli avtorice novejše izvirne domače monografije Družinska pismenost Marije Grginič, ki se sklicuje na širok nabor tujih primerov in nekatere zanimive domače izkušnje:

»Menimo, da ima družinska pismenost tako pomembno vlogo v otrokovem razvoju pismenosti – po ugotovitvah številnih raziskav ima značilen vpliv na razvoj jezikovne zmožnosti, še posebej na učenje branja – da je nikakor ne moremo prepustiti naključju, uspešen program razvijanja porajajoče se pismenosti pa bi moral imeti širši, nacionalni pomen tudi pri nas.« (Grginič 2006).

2 TRI PODROČJA SPREMLJANJA PILOTNIH IZVEDB PROGRAMOV

Načrt spremljanja smo zasnovali na treh področjih:

- I. dokumentacija programov,
- II. poskusna izvedba programa usposabljanja,
- III. poskusna izvedba programa BZZ.

Primerjalno smo analizirali dostopno dokumentacijo in arhiv programov. S tem smo dobili vpogled v nastajanje, cilje in vsebine programov.

Analizirali smo dostopno dokumentacijo s poskusnega usposabljanja izvajalk programa. V okviru spremljave na terenu (z izvajalkami) smo rezervirali določen del vprašalnika, s katerim smo se posebej osredotočili na njihove ocene in mnenja glede uspešnosti, kakovosti in koristnosti predhodnega usposabljanja.

Izvedli smo neposredno spremljanje poskusnih izvedb BZZ na terenu in polstrukturiran pogovor z izvajalkami. Načrtovali smo tri spremljave, a je bilo mogoče izvesti le eno (zaradi predčasnega zaključka programa v dveh vrtcih). V dveh vrtcih smo po zaključenem programu izvedli srečanje z izvajalkami in z njimi opravili polstrukturiran pogovor na osnovi enotnega opomnika. Izvedli smo anketiranje vseh izvajalk (ankete nismo prejeli le od ene izvajalke).

Na osnovi gornjih virov smo izdelali to poročilo, ki vsebuje tudi predloge za dopolnitev programov in programa, dopolnjena na osnovi sprejetih in potrjenih predlogov sprememb.

V opisanih točkah smo načrt realizirali.

OPOMBA: Da bi zagotovili zanesljivost naših ugotovitev in preverili utemeljenost predlogov, smo v načrtu predvideli tudi triangulacijo po zaključenih izvedbah in predstavljenih rezultatih spremljave (kot so prikazani v tem poročilu). Organizirali smo srečanje izvajalcev, snovalcev programa, strokovnjakov, ki so izvajali usposabljanje, strokovnjakov Andragoškega centra

Slovenije in drugih. Dopolnitev programov po izvedeni triangulaciji so izvedli snovalci programov. Njihove dopolnitve so bile v prilogi poročilu priložene naknadno.

3 METODOLOGIJA SPREMLJANJA

Predstavljeno poročilo opisuje spremljavo, ki smo jo izvedli za naročnika, Andragoški center Slovenije, ob sodelovanju strokovne sodelavke te ustanove.

Uvod

Pri opredelitvi polja raziskovanja, ki ga lahko dosežemo z evalvacijo, smo se naslonili na več avtorjev⁴, med njimi najbolj na avtorje Pattona (1997)⁵ in Smitha (1990). Smith loči štiri ravni evalvacije: evalvacija kot raziskovalna strategija (katere cilj je s pomočjo sistematičnih metod zmanjšati napake pri opredelitvi problema, načrtu, zbiranju podatkov, vzorčenju, analizi), evalvacija programa kot praksa (gre za praktično metodologijo, »tisti, ki evalvira, pomaga organizaciji pri izčrpni definiciji programa in metod, ki jih uporablja, opredeli širši kontekst, v katerem program deluje, izvajalci izrazijo principe, ki jih uporabljajo), evalvacija programa kot polje raziskovanja (gre za uporabo znanstvenih metod za oceno programov, je ciljno usmerjena evalvacija z vprašanjem »ali so doseženi cilji programa«, uporaba tehnik za oceno potreb po programu, za opis in dokumentiranje delovanja, oceno rezultatov in ciljev) ter evalvacija programa kot politike. V tem kontekstu smo se osredotočili na raven *evalvacije programa kot polja raziskovanja*.

V okviru spremljave smo torej izvedli empirično in racionalno zunanjo evalvacijo ter izbrali sistemski in cilji pristop (prim. Rihter v Rode et al 2006)

V okviru empirične evalvacije smo glede na stopnjo opravili delno formativno evalvacijo s starši in izvajalkami, z nekaterimi izvajalkami pa sumativno evalvacijo po predčasno zaključenem preizkusnem poteku programa. Formativno evalvacijo predstavlja zbiranje mnenj udeležencev z anketo in polstrukturiranim pogovorom in sicer glede uporabnosti in dolžine programa med izvajanjem, sumativno pa izpolnjevanje ankete in pogovor z izvajalkami po izvedenih

⁴ glej seznam literature: Rode et al 2006, Štrajn 2000, Sagadin 1999, Patton 1997...

⁵ Evalvacijo po Pattonu (1997) definiramo kot »ugotavljanje doseganja ciljev določenega programa«, lahko pa vsebuje tudi oceno izvedbe, procesa, nepričakovanih vplivov in učinkov. Patton izraz uporablja tudi širše, kot »vsak poskus povečanja človeške učinkovitosti preko sistematične raziskave, ki je osnovana na zbiranju podatkov«.

programih, saj smo z njo ugotavljali ustreznost predvidenega načina dela izvajalcev in njegove učinke.

Viri informacij

Kot vire informacij in vire empiričnih podatkov smo uporabili:

1. Arhiv dokumentacije programov (Andragoški center Slovenije, interno gradivo).
2. Programa: Branje za znanje in branje za zabavo, december 2006; Program usposabljanje strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok Branje za znanje in branje za zabavo, december 2006.
3. Branje za znanje in branje za zabavo, Priročnik za program družinske pismenosti za starše predšolskih otrok, Andragoški center Slovenije, november 2007.
4. Druge programe (npr. UŽU – BIPS).
5. Arhivsko dokumentacijo o izvedbah usposabljanj (Andragoški center Slovenije, arhiv).
6. Udeležba na izvedbi enega srečanja s starši in otroki (opazovanje).
7. Polstrukturiran pogovor s starši ob prisotnosti vzgojiteljice (opomnik).
8. Polstrukturiran pogovor z izvajalkami med potekom programa (opomnik).
9. Pogovor z izvajalkami po predčasno zaključenem programu.
10. Anketni vprašalnik za udeležence (starše).
11. Anketni vprašalnik za izvajalce (vzgojiteljice, knjižničarke).
12. Rezultate triangulacije (sestaneke izvajalcev, sestavljalcev, drugih strokovnjakov).
13. Pripombe in dopolnila sestavljalcev programa.

Instrumentarij spremljave

Za prvo področje *analize dokumentacije programov* smo uporabili standardni pristop analize v skladu s splošnimi izhodišči za evalvacijo (prim. Rode 2006) s kategorijami:

ime, pravne osnove, namen, ciljna skupina, financiranje, pogoji za vključitev, pogoji za izvedbo, obseg, cilji, izvajalci, vsebina programa.

Za drugo področje spremljave *izvedba programa usposabljanja* smo uporabili postopek racionalne evalvacije.

Za tretje področje spremljave *poskusnih izvedb programa BZZ* smo uporabili več inštrumentov:

1. Scenarij spremljanja na terenu.
2. Opomnika.
3. Anketna vprašalnika.
4. Zbirni primerjalni inštrument za analizo pilotnih izvedb programa BZZ.
5. Inštrument za analizo promocije programa BZZ.
6. Zbirniki podatkov.

Za spremljavo na terenu smo izdelali enoten scenarij srečanja (priloga 1).

Za pridobitev mnenj udeležencev smo (za polstrukturiran pogovor z njimi) izdelali posebni opomnik (priloga 2), uporabili smo tudi kratek anketni vprašalnik (priloga 3). Anketni vprašalnik smo zasnovali kot osnovo opomniku, starši so ga izpolnjevali pred pogovorom. Vprašalnik je obsegal 5 odprtih vprašanj in eno tristopenjsko ocenjevalno lestvico. Ugotavljali smo mnenja staršev o tem: ali je vsebina programa koristna, ali pridobljeno znanje starši uporabljajo tudi doma, kaj bi želeli še izvedeti, katero je njihovo najpomembnejše spoznanje s srečanj, ali bi jim bolj ustrezalo, da bi lahko obiskovali le del programa, ali je program po njihovem mnenju primerno dolg. Na osnovi opomnika smo posamezne teme med polstrukturiranim pogovorom razširili.

V zbirnem primerjalnem inštrumentu za analizo pilotnih izvedb programa BZZ smo na osnovi enotnega protokola analize za posamezno inštitucijo ugotavljali (po izbranih kategorijah), kateri vsebinski sklopi so bili izvedeni.

Z različnimi zbirniki podatkov smo zagotovili sistematičnost, preglednost in večjo zanesljivost ugotovitev ter določeno stopnjo posplošljivosti podatkov, zavedamo pa se, da je posploševanje glede na velikost vzorca poskusne izvedbe zgolj pogojno in ga je kot takega potrebno tudi razumeti.

Raziskovalna vprašanja

Spremljanje so usmerjala opredeljena temeljna vprašanja na ravni

- analize dokumentacije programov (5);
- na ravni izvedbe programa usposabljanja za udeležence (izvajalke preizkusnih izvedb) (4);
- na ravni poskusne izvedbe programa Branje za znanje in branje za zabavo posebej za izvajalce (12) in za udeležence (starše) (3).

Opredeljena vprašanja za raven analize ciljev programov:

- 1. Ali so cilji programov ustrezni glede na potrebe udeležencev?*
- 2. Ali so izbrane organizacijske oblike primerne glede na temeljne cilje programov?*
- 3. Ali so izbrane organizacijske oblike primerne glede na ciljno skupino?*
- 4. Ali je obseg programa primeren glede na doseganje ciljev?*

Opredeljena vprašanja za raven izvedbe programa usposabljanja izvajalcev:

- 1. Kako udeleženci ocenjujejo kakovost programa?*
- 2. Ocena uporabnosti vsebin v programu usposabljanja za izvajanje programa BZZ.*
- 3. Katere vsebine bi (glede na izkušnje pri izvedbi BZZ) nujno morali še dodati programu usposabljanja za izvajalce?*
- 4. Predlogi za morebitne spremembe programa.*

Opredeljena vprašanja za raven poskusne izvedbe programa Branje za znanje in branje za zabavo za izvajalce:

- 1. Katere vsebine/teme programa so bile po izkušnjah izvajalcev udeležencem še posebej všeč, katerih niso dobro sprejeli?*
- 2. Katere vsebine programa so potrebne, a se niso dobro obnesle?*
- 3. V kolikšnem deležu so izvajalci v poskusni izvedbi lahko uresničili predvidene vsebinske sklope?*
- 4. Kateri odzivi udeležencev so jih skozi izvedbo programa pozitivno oziroma negativno presenetili?*
- 5. Kaj je bilo za izvajalce najtežje pri pripravi in izpeljavi programa BZZ?*

6. *Kako so pri pripravi in izvedbi programa sodelovali člani tima?*
7. *Kako izvajalci ocenjujejo trajanje programa?*
8. *Predlogi za morebitne spremembe programa.*
9. *V kakšni meri je bilo pri poskusnem izvajanju programa izvajalcem v pomoč: usposabljanje, delovne izkušnje, priročnik BZZ*
10. *Kako so izvajalci v celoti zadovoljni z uporabnostjo programa BZZ?*
11. *Ali naj bi program tudi v bodoče izvajali v strnjeni obliki?*
12. *Kaj menijo o tem, da bi se starši lahko udeleževali samo posameznih vsebinskih sklopov?*

za udeležence:

1. *Ali je vsebina programa po oceni ciljne skupine koristna in so z njim zadovoljni?*
2. *Ali pridobljeno znanje starši uporabljajo tudi doma?*
3. *Ali je program glede na obremenitve staršev ustrezno dolg?*

4 PRIKAZ PROGRAMOV: BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO ter PROGRAM USPOSABLJANJA

Vir informacij sta bila programa *Branje za znanje in branje za zabavo* (2006) in *Program usposabljanja strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok Branje za znanje in branje za zabavo* (2006).

Program *Branje za znanje in branje za zabavo*

Program družinske pismenosti se imenuje *Branje za znanje in branje za zabavo* (krajše BZZ).

Program BZZ je nastal skladno z Akcijskim načrtom 2006, predloge Nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Razvoj programa sta financirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport, nosilec projekta je Andragoški center Slovenije.

Program se bo izvajal po vsej Sloveniji (regijsko). Program je razdeljen na *Splošni del* in *Posebni del*, ki natančneje določa pogoje za izvedbo programa. Program obsega 25 pedagoških ur, izpeljuje se v okviru 12 srečanj po 2 pedagoški uri tedensko. Dve srečanji sta predvideni, da bosta potekali v knjižnici.

Program BZZ je namenjen staršem in starim staršem (če so motivirani za vključevanje), ki iz različnih razlogov niso imeli dobrih možnosti za razvoj lastne pismenosti, pa tudi tistim, ki so motivirani za razvoj porajajoče se pismenosti svojih otrok, vendar so premalo veščiči, da bi bili pri tem uspešni.

Program je brezplačen, namenjen je odraslim, vendar dejavno vključuje tudi otroke.

V *Posebni delu* programa je navedeno, da se v program vključujejo starši predšolskih otrok, ne glede na to ali otrok obiskuje vrtec ali ne. Program izvajata dve vzgojiteljici in knjižničarka iz območne splošne ali šolske knjižnice. Izvajanje programa poteka timsko, svetovalec koordinator ima vlogo vodje tima. Poleg vzgojiteljic lahko program izvajajo drugi strokovni delavci vrtca ali šole, če so uspešno zaključili program usposabljanja. V en program naj bi bilo vključenih 8-12 staršev in njihovih otrok. Predvideno je, da so starši del programa na predavanju in delavnici, otroci pa ta del preživijo z eno od sodelavk tima (se igrajo, ustvarjajo, berejo). Obisk knjižnice,

zaključna prireditev, obisk kulturne ustanove in ustvarjalna delavnica so namenjeni staršem in otrokom, da jih preživijo skupaj.

Cilji programa BZZ: v okviru programa so načrtovana srečanja, ki omogočajo postopen razvoj družinske pismenosti in posledično izboljšanje pismenosti pri vseh družinskih članih. Program zajema razvoj pismenosti od prvih korakov, do bolj načrtnega usvajanja posameznih faz porajajoče pismenosti. Cilji, kot so opredeljeni v programu:

- starši pridobijo temeljna znanja in spretnosti za razvoj družinske pismenosti s čimer razvijajo lastno pismenost,
- pridobijo temeljno znanje in spretnosti za spodbujanje otrokove porajajoče se pismenosti,
- spoznajo primerne oblike spodbujanja porajajoče se pismenosti,
- spoznajo aktivno vlogo pri tem,
- spoznajo različne oblike aktivnega preživljanja prostega časa z otrokom, ki so ugodne za otrokovo porajajočo se pismenost,
- spoznajo, da je branje knjig užitek in zabava in to vedenje prenesejo na svoje otroke,
- spoznajo da je branje vir znanja in vrednota in to vedenje prenesejo na svoje otroke,
- spoznajo primerno otroško literaturo in bolje spoznajo splošno knjižnico.

Izvajalci programa BZZ: Program naj bi izvajali vrtci po vsej Sloveniji, vedno pa naj bi bil vključen tudi obisk splošne knjižnice. V programu je posebej navedeno, da se v primeru, da v bližnjem okolju ni splošne knjižnice, vrtec lahko poveže tudi s šolsko knjižnico oziroma bibliobusom. V tem primeru je potrebno zagotoviti dostop za družine s predšolskimi otroki.

V *Kurikulumu za vrtce* (1999) je sodelovanje s starši definirano kot dopolnjevanje družinske in institucionalne vzgoje, medtem kot družinski projekti niso omenjeni. Z organiziranjem projektov pa – glede na tuje izkušnje – vrtec lahko z osveščanjem, izobraževanjem in usposabljanjem skozi tako obliko dela bistveno poveča udeležbo staršev pri razvoju pismenosti v domačem okolju (prim. Vukelich in Christie 2004, Grginič 2006).

Vsebinsko program BZZ opredeljuje, da naj bi starši v programu spoznali pomen družinske pismenosti, kako brati z otrokom, kakšna je kakovostna otroška literatura (in drugi mediji),

spoznali naj bi didaktične igre za spodbujanje bralnih spretnosti. Skupaj z otroki naj bi se udeležili obiska knjižnice, spoznali pa naj bi tudi različne dejavnosti, ki omogočajo spodbujanje otrokove porajajoče se pismenosti in motivacijo za branje.

Vsebinski sklopi programa, ki so hkrati tudi delovna poimenovanja posameznih srečanj:

1. *Pomen družinske pismenosti*
2. *Kako beremo otrokom*
3. *Otroške knjige*
4. *Knjiga in drugi mediji*
5. *Pisave okrog nas – osveščanje o pomenu pismenosti*
6. *Didaktične igre za bralne spretnosti*
7. *Skupen obisk knjižnice*
8. *Pismenost ob domači mizi – spodbujanje v domačem okolju*
9. *Skupen obisk knjižnice*
10. *Skupna delavnica izdelovanja lutk ob izbrani knjigi*
11. *Skupen obisk kulturne ustanove v domačem kraju*
12. *Zaključna prireditev* (skupna dramatizacija izbrane knjige z izdelanimi lutkami).

Program usposabljanja

Program se imenuje *Program usposabljanja strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok Branje za znanje in branje za zabavo* (v besedilu program usposabljanja). Program je razdeljen na *Splošni* in *Posebni del*. Kot utemeljitev snovalci navajajo, da so potrebe po programu usposabljanja staršev narekovale tudi pripravo in izvedbo programov za strokovne delavce, ki bodo starše in njihove otroke usposabljali. Tudi program usposabljanja je nastal skladno z Akcijskim načrtom 2006, predloge Nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Razvoj programa sta financirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport, nosilec projekta je Andragoški center Slovenije.

Program usposabljanja obsega 24 pedagoških ur, ki so namenjene organiziranemu in neposrednemu delu v skupini.

Organizacija programa predvideva skupino do 21 udeležencev, to je 7 delovnih skupin (tim šteje tri člane). Neposredno usposabljanje poteka v obliki delavnic in predavanj v bolj ali manj strnjenem časovnem obdobju.

Usposabljanje je zasnovano tako, da imajo udeleženci na voljo tudi *Priročnik BZZ* (2007), ki vsebuje osnove teorije ter poglobljene strokovne razlage posameznih tem. V štirinajstih vsebinskih sklopih različni strokovnjaki prikažejo najpomembnejša teoretična in strokovna spoznanja na različnih področjih (motivacija za branje v domačem okolju, kako brati z otrokom, pripovedovanje, družinski obisk knjižnice, raznovrstnost otroške literature, kaj naj beremo z otroki, pomen ilustracije, otroci in mediji, ustvarjanje ob knjigi – igra z lutkami, didaktične igre za spodbujanje porajajoče se pismenosti...). Med aktualnimi temami priročnik vsebuje tudi vsebine, kako otroka uvajati v svet računalništva in interneta, kriteriji kakovostnih oddaj za otroke in kako otroci gledajo televizijo ter druge. V priročniku so posebej predstavljeni vsi avtorji prispevkov, kar uporabnikom omogoča vpogled v njihove reference in izkušnje. Posebej je naveden obsežen nabor literature, ki jo bodoči izvajalci lahko uporabijo za poglobljene študijske namene.

Program usposabljanja je namenjen strokovnim delavcem, ki so že ustrezno usposobljeni za delo s predšolskimi otroki in njihovimi starši, ter strokovnim delavcem v knjižnicah, ki so že usposobljeni za delo z otroki in mladino. Kandidati, ki naj bi postali izvajalci programa, morajo biti strokovnjaki in dobri poznavalci predmetnega področja, ki ga izvajajo, imeti osebne izkušnje na obravnavanem področju ter z referencami dokazati ustrezno andragoško usposobljenost.

Cilji usposabljanja: Temeljni cilj je zadostiti potrebam po usposobljenosti strokovnih delavcev, ki bodo program BZZ izvajali. Zasnovani program usposabljanja naj bi bodočim izvajalcem omogočil kakovostno in učinkovito izvajanje, ker si bodo z njegovo pomočjo pridobili ustrezno znanje ter spretnosti za izpeljavo programa s starši in otroki. Splošni cilji, na osnovi katerih so izpeljani tudi podrobnejši operativni cilji, predvidevajo:

- poznavanje značilnosti in potreb ciljne skupine, ki se bo vključevala v program,
- uporabljanje ustreznih učnih metod, ki omogočajo doseganje programskih ciljev,

- spodbujanje udeležencev programa za dejavno razvijanje družinske pismenosti in porajajoče se pismenosti,
- spoznavanje psihološkega in družbenega ozadja obeh,
- načrtovanje, spremljanje in vrednotenje izvajanja programa, skupnih srečanj s starši in otroki,
- poznavanje elementov in zakonitosti delovanja skupinske in družinske dinamike.

Vsebinski sklopi programa usposabljanja, ki so hkrati tudi naslovi posameznih tem programa (snovalci so jih poimenovali predmetnih področij):

1. *Uvod v usposabljanje in spoznavanje programa Branje za znanje in branje za zabavo*
2. *Pomen družinske pismenosti*
3. *Kako beremo z otrokom*
4. *Raznovrstnost otroške literature*
5. *Kakovost otroške literature*
6. *Obisk v splošni knjižnici*
7. *Poučevanje odraslih*
8. *Metode dela v programu družinske pismenosti*
9. *Kratek predstavitven nastop tima in analiza nastopa*

Posebej so v programu navedeni vsebinski sklopi in njihovi operativni cilji. Ti podrobneje definirajo obseg znanja udeležencev, ki naj bi ga pridobili v okviru posameznega sklopa.

Podrobneje so določene metode izpeljave programa, od predavanj, predstavitev teoretičnih spoznanj, interakcijskih iger, do dela v skupinah, izkustvenega učenja, delavnic in samostojnega nastopanja udeležencev.

Uspešen zaključek usposabljanja pomeni, da je kandidat najmanj 80% prisoten na predavanju, da predavatelji dajo ugodno mnenje o njegovem sodelovanju, potreben pa je tudi uspešno timsko pripravljeno izvedbeni načrt (priprava na delo) in uspešno opravljen zaključni nastop tima. Kdor uspešno zaključi usposabljanje, je pridobil posebno znanje, ki je zahtevano in opredeljeno s programom. Veljavnost znanja dokazuje potrdilo Andragoškega centra Slovenije. Program usposabljanja je bil enkrat poskusno izpeljan za tri time, to je 6 vzgojiteljic in 3 knjižničarke.

5 POTEK USPOSABLJANJA

Analizirali smo dostopne arhivske podatke o izvedbah usposabljanja. Iz arhiva je razvidno, da so različni izvajalci izvedli preizkusno usposabljanje treh timov (po tri članice), usposabljanja se je udeležilo 9 bodočih izvajalk.

Usposabljanje so pripravili strokovnjaki različnih področij:

- dr. Livija Knaflič,
- Irena Matko Lukan,
- Ida Mlakar,
- dr. Sabina Jelenc.

Pri pripravi in izvedbi je kot strokovna sodelavka sodelovala Ana Ileršič.

Vrstni red srečanj in izvajalci:

1. Uvodno srečanje: Predstavitve udeleženk, programa, usposabljanja, dogovor o poteku dela, kritični pogled na pripravljeni priročnik. Izvajalka je bila dr. L. Knaflič.
2. Pomen družinske pismenosti, Kako beremo otrokom. Izvajalki programa sta bili dr. L. Knaflič, I.M.Lukan.
3. Raznovrstnost otroške literature, Obisk splošne knjižnice. Izvajalki sta bili I. Mlakar in I.M. Lukan; srečanje je potekalo v knjižnici.
4. Poučevanje odraslih, Metode dela v programu družinske pismenosti. Izvajalki sta bili dr. L. Knaflič in dr. S.Jelenc.
5. Kratek predstavitveni nastop tima in analiza nastopa, Evalvacija usposabljanja in navodila za izvajanje programa. Izvajalka je bila dr. L. Knaflič.
6. Osvežitvena delavnica (tik pred začetkom poskusnih izvedb), navodila in povzetki z usposabljanja, tehnična navodila in dogovori. Izvajalki sta bili dr. L. Knaflič in A. Ileršič.

Srečanja so – razen enega v knjižnici – potekala v prostorih Andragoškega centra Slovenije in so se vrstila v strnjeni dinamiki (dve srečanja mesečno, trajanje skupaj približno 2,5 meseca), razen »osvežitvenega« srečanja, ki je bilo, tik preden so izvajalke začele s poskusnimi izvedbami. Vsebina Raznovrstnost otroške literature ima zaznamek, da naj „bi ta del podaljšali“, Obisk

splošne knjižnice pa zaznamek (srečanje je potekalo v knjižnici), da naj »bi ta del skrajšali«. Pregledali smo arhivu priložene Vprašalnike o vtisih in mnenjih udeležencev o predavateljih (formativna evalvacija), ki so ga izvajalke programa usposabljanja izvedle trikrat med samim potekom. Udeleženke so s petstopenjsko lestvico ocenjevale predavatelje tako z vidika izbrane metode kot vsebine. Vse ocene odražajo pozitivno stališče o ustrezni kakovosti izpeljanega usposabljanja.

Podrobnejši vpogled v potek in kakovost (kot so jo zaznale in ocenile udeleženke izobraževanja) smo ugotavljali tudi z anketnim vprašalnikom (priloga 4) in v polstrukturiranem pogovoru (priloga 5) v spremljavah na terenu. Podatki in ugotovitve o tem so navedeni pod točko 6.3⁶.

⁶ Zaradi preglednosti vse odgovore vprašalnika navajamo na enem mestu.

6 POSKUSNE IZVEDBE PROGRAMA BRANJE ZA ZNANJE IN BRANJE ZA ZABAVO

6.1 Prikaz poteka poskusnih izvedb programa BZZ na osnovi poročil

Pilotne izvedbe programa BZZ so potekale na treh različnih lokacijah:

- VVZ Andersen, Ljubljana, enota Marjetica, v sodelovanju s Knjižnico Šiška, Ljubljana,
- VVZ Ciciban, Ljubljana, enota Lenka, v sodelovanju z Knjižnico Bežigrad in Knjigarno Konzorcij, Ljubljana,
- VVZ Antona Medveda, Kamnik, enota Pestrna, Duplica, v sodelovanju s Knjižnico Kamnik.

Program je izvajalo vseh 9 izvajalk, ki so se udeležile poskusnega usposabljanja Andragoškega centra Slovenije. Vse izvajalke so ženske (povprečna starost 45,4 let). Po stopnji izobrazbe je vzorec vseboval:

- VII. stopnja 5 izvajalk,
- VI. stopnja 2 izvajalki,
- V. stopnja (vzg. predšolskih otrok) 1 izvajalka.

Poskusna izvedba je bila v celoti izvedena v enem VVZ, po štiri srečanja pa so bila izpeljana na vsaki od drugih dveh lokacij.

V pilotno izvedbo programa je bilo vključenih vseh skupaj:

- staršev 12,
- otrok 15 (večina otrok je bilo starih 4 ali 5 let, starši pa so v nekaj primerih pripeljali na srečanje mlajše otroke (dojenčke), za katere niso imeli varstva).

V VVZ, ki je program izpeljal v celoti, se je programa udeležilo 6 staršev in 7 otrok. Povprečna starost teh staršev je bila med 40-45 let (ena babica - 65 let). Njihova izobrazba je

bila: VIII. -1 udeleženec, VII. -3 udeleženci, VI. -1 udeleženec, V -1 udeleženec. Na preostalih lokacijah so se posameznih srečanj udeležili od eden do trije starši in njihovi otroci, podrobnejši podatki o teh starših niso bili na voljo.

Srečanja s starši in otroci, ki so bila izvedena v pilotnem preizkusu programa, so imela naslednje delovne naslove oziroma teme:

PRIKAZ 1: Posamezna srečanja po izvajalcih

VVZ 1	VVZ 2	VVZ 3
<ol style="list-style-type: none"> 1. BZZ-jevci, spoznajmo se! 2. Družinska pismenost 3. Dobra knjiga-dobro darilo 4. Brati otrokom ali ne? To sploh ni vprašanje – JA! 5. Knjige in drugi mediji 6. Pisave okrog nas 7. Didaktične igre 8. Naredimo lutko 9. Obisk knjižnice Otona Župančiča (poslušajmo pravljico) 10. Orientacijski sprehod (uporaba pridobljenega znanja) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. O pomenu družinske pismenosti 2. Na obisku pri Božičku, knjižna čajanka 3. Otroška knjiga – Muca copatarica 4. Na obisku v knjižnici, bonton v knjižnici 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dedek Mraz je bolan, obisk Dedka Mraza 2. Knjige za najmlajše, Pika Nogavička v knjižnici 3. Pomen družinske pismenosti, otroci in mediji 4. Ogled lutkovne predstave (v knjigarni)

OPOMBA: Kratak oris posameznih srečanj vsebujejo zbirniki pilotnih izvedb, ki so sestavni del Poročil posamezne spremljave (priloga II/6,7,8).

6.2. Starši – udeleženci poskusne izvedbe o programu BZZ

Mnenja staršev o programu smo zbrali na enem pogovoru s starši, ki so dopolnjeni in podprti s pisnimi odgovori na vprašalnik za starše v isti skupini. Vprašalnik za udeležence programa smo zasnovali kot dopolnitev opomniku, na osnovi katerega smo izvajali pogovor s starši. Vprašalnik je obsegal 5 odprtih vprašanj in eno tristopenjsko ocenjevalno lestvico. Na vprašalnik je odgovarjalo 6 staršev, 2 moška in 4 ženske.

Ugotavljali smo izkušnje staršev o tem: ali je vsebina programa koristna, ali pridobljeno znanje starši uporabljajo tudi doma, kaj bi želeli še izvedeti, katero je njihovo najpomembnejše

spoznanje s srečanj, ali bi jim bolj ustrezalo, da bi lahko obiskovali le del programa, ocenili pa so tudi, ali je program po njihovem mnenju primerno dolg.

Povzetek pogovora s starši

Za spremljanje izvedbe na terenu smo izdelali poseben opomnik, ki je hkrati predvideval tudi scenarij srečanja.

PRIKAZ 2: Inštrument za spremljavo na terenu - scenarij srečanja

- 1. predstavitev evalvatorok
- 2. opazovanje izvedbe
- 3. pogovor po zaključeni izvedbi s starši in vzgojiteljico
- 4. animacija za izpolnitev evalvacijske ankete
- 5. pisna anketa med starši
- 6. zahvala
- 7. pogovor z izvajalci (opomnik!!)

REALIZIRANO

Za opazovanje dela s starši smo uporabili že izdelan opomnik (priloga 2), dogajanje smo beležili prosto. Evalvatorki sta bili prisotni na eni izvedbi, kjer sta lahko opazovali vzgojiteljico pri delu s starši. Otroci so se z eno od vzgojiteljic igrali v avli – tega dela nismo opazovali. Vzgojiteljica je pripravila gradivo, ob katerem se je s starši pogovarjala na izbrano temo. Sledil je pogovor s starši ob prisotnosti vzgojiteljice.

Po zaključeni izvedbi delavnice s starši in vzgojiteljico so starši ob prisotnosti vzgojiteljice pripovedovali o svojih izkušnjah, medtem, ko so se otroci z drugo vzgojiteljico še igrali v drugem prostoru. Vzdušje je bilo sproščeno, dialoško.

Starše smo vprašali, *kaj jih je nagnilo, da so se udeležili programa*. Nanizali so razloge, ki jih je vredno posebej preučiti, če želimo animirati izbrano ciljno skupino. Razlogi za njihovo udeležbo so bili:

- *želja, da bi bila več skupaj z otrokom v kakšni dejavnosti,*

- *ker je program zastoj,*
- *to je način, kako biti del otrokovega življenja tudi v vrtcu,*
- *zaradi dileme, kaj storiti - skrbelo jih je, ker otroka niso zanimale pravljice, skrbelo jih je, kako bo v šoli,*
- *povedala jim je prijateljica, jim priporočila.*

Eden od staršev je ilustrativno opisal za izobraževanje odraslih posebej zanimiv razlog: *Ni imel pojma, kaj to je, šel je kar na slepo, po pomoti; vedel pa je, da komunikacija ni njegova najmočnejša stvar, upal je, da se bo tudi zase kaj naučil.* Posebej je potrebno vzeti v obzir dejstvo, da ima ta oče izobrazbo VII. stopnje.

Drug oče je povedal: *Žena je videla plakat in se je zelo navdušila in poslala e-pošto prijateljicam/mamam otrok v vrtcu, da so organizirali dovolj veliko skupino. Tako so začeli. Ženo se menjujeta, da sta oba na tekočem, kaj delajo v skupini.*

Anketni vprašalnik za starše

Vprašalnik je obsegal 5 odprtih vprašanj in eno tristopenjsko ocenjevalno lestvico.

Na vprašalnik so odgovarjali 2 moška in 4 ženske. Ugotavljali smo mnenja staršev o tem: ali je vsebina programa koristna, ali pridobljeno znanje starši uporabljajo tudi doma, kaj bi želeli še izvedeti, katero je njihovo najpomembnejše spoznanje s srečanj, ali bi jim bolj ustrezalo, da bi lahko obiskovali le del programa, ocenili pa so tudi, kako dolg je program.

Ugotovitve na osnovi pogovora in anketnega vprašalnika

1. Staršem se je zdela vsebina koristna, čeprav so marsikaj vedeli že prej. Bistveno njihovo novo pridobljeno znanje je bilo, kako delati za vzpodbujanje porajajoče se pismenosti in kaj delajo drugi starši.

2. Novo znanje uporabljajo tudi v praksi, doma. V konkretnih situacijah na primer »obujajo, kar so izvedeli in videli na srečanjih«. Slišali so izkušnje drugih staršev, ki so jim za orientacijo. Vedo, da so vsakdanje situacije najbolj primerne. Otroka v njegovih interesih podprejo.

3. Starši še niso zadovoljni s svojim znanjem, še kaj bi želeli izvedeti, želijo biti bolj gotovi pri vzgoji. Zanimajo jih strokovna vprašanja, npr. o motiviranju. Zanima jih še, »katera knjiga je primerna za katero starost«.

4. Starši so kot pomembno izražali potrebo po orientaciji – ko so videli in poslušali druge starše, so postali bolj gotovi v svoje ravnanje. Veseli so bili dobre strokovne razlage in pristopa knjižničarke. Prepričali so se o pomembnosti družinske pismenosti. Srečanje so ocenili kot prijetno, družabno, nezahtevno. Dobili so odgovore na svoja vprašanja, če so se ta porodila.

5. Program so vsi starši ocenili kot primerno dolg. Le eden od staršev je še zapisal: »vendar so posamezne ure lahko predloge, omejiti na največ 60 min«.

Starši so bili zadovoljni z dosedanja organiziranostjo srečanj, zdelo se jim dobro, da so se srečevali na tak način, saj jim je jasen koncept ustrezal. Želeli bi, da bi bili otroci v programu več časa z njimi!

6.3. Izvajalci poskusne izvedbe o programu BZZ

Podatke o poteku poskusne izvedbe in mnenja izvajalcev smo zajemali z opazovanjem izvedbe, s pogovorom z izvajalci ter z vprašalnikom za izvajalce po končani izvedbi.

Vprašalnik je bil namenjen zbiranju dodatnih informacij, po zaključeni spremljavi na terenu, del vprašalnika pa smo namenili tudi oceni programa usposabljanja⁷. Vprašalnik je skupaj vseboval 15 vprašanj odprtega tipa (9) in zaprtega tipa (6) z lestvicami stališč in ocenjevalnimi lestvicami. Skupaj je odgovarjalo 8 izvajalk, ena vprašalnika ni oddala.

⁷ Zaradi preglednosti vse odgovore vprašalnika navajamo na enem mestu, glej točko 6.3.

Povzetek pogovora z izvajalci o izpeljanem programu BZZ

V vseh treh timih smo izpeljali pogovor evalvatorok z izvajalci. Osnova je bil opomnik (priloga 5). Pogovori so potekali sproščeno. Na enem od pogovorov je bila samoiniciativno prisotna tudi ravnateljica knjižnice. Izvajalci so na srečanju prejeli evalvacijski vprašalnik, ki je sestavljen kot osnova ustnim vprašanjem (en tim je vprašalnik dobil predhodno in ga izpolnjenega izročil na srečanju).

O prvih vtisih glede izvedb lahko povzamemo sledeče: na prvo srečanje so se izvajalke zelo dobro pripravile, pripravile veliko gradiv. Precej razočaranja je povzročila zelo slaba udeležba staršev. Dva tima, ki se jima je to zgodilo, sta razmišljala, kaj storiti in sta iskala rešitve. Preizkušala sta več možnosti: spremembo programa (drugo srečanje je bilo obisk knjižnice), obljubili so različne nagrade, naredili so posebno vabilo, z obsežnim programom, poskušali z letaki, oglasno desko, objavo v reviji za starše, otroci so v dar dobili hranilnik, s katerim naj bi varčevali za nakup svoje knjige ... bistvene spremembe ni bilo.

»Program smo spremenili, knjižničarka se je celo oblekla v Piko Nogavičko«.

»Mame, ki so se udeležile, pa so veliko govorile, spraševale, klepetale.«

»Že večkrat so bili programi zastoj. Jih ni bilo veliko, pa se je z ustnim izročilom razširil glas, da je dobro in so se začeli udeleževati. Mislile smo, da bo tudi tokrat tako.«

Med razlogi, da izvedbe niso bile bolj obiskane so izvajalke najbolj poudarile opažanje, da starši niso vajeni takega pristopa. Kot drugi glavni razlog so navajali, da so imeli starši programe že zasedene. Po njihovem mnenju je oktobra prepozno. Informacije o programu bi morali starši dobiti takoj po počitnicah.

»Starši so se po moje ustrašili informacije, da bodo morali aktivno sodelovati. Morali bi pripraviti roditeljski sestanek za začetku šolskega leta, posebej razložiti, zakaj naj se starši udeležijo aktivno... Potreben bi bil tudi osebni stik s starši, pogovor.«

»Ko smo povedali, da bodo aktivno sodelovali tudi oni, se niso ogreli. Ja, otroka, bi vključili, sami ne bi bili aktivno udeleženi.«

»Opažam, da starši povsod vodijo otroke, sami pa niso z otrokom. Želijo, da bi to in ono znal, premalo časa pa preživijo z njim...«

»Tisti, ki bi program potrebovali, rečejo, da nimajo časa.«

»Tisti, ki že doma delajo, jih je ta tema tudi zanimala.«

Izvajalke so izpostavile opažanje, o katerem bi veljalo v nadaljevanju poglobljeno razmisliti: Starši izražajo, da bi zelo radi skupaj z otrokom delali, če bi se ob tem naučil brati. To je njihova iskrena skrb. Izvajalke menijo: »če bi to ponudili, bi jih prišlo veliko«. Po njihovem prepričanju bi prišlo veliko tistih, ki imajo že kakega starejšega otroka v šoli, saj imajo mnogi težave in bi radi že prej kaj naredili, preden se znajdejo pred dejstvom, da otrok ne sledi delu v šoli. Opozorile so, da je tukaj čutiti veliko interesa in problematike. *»Mi pa smo jim odgovarjali, da se pisanja ne smemo učiti pred vstopom v šolo.«*

Potrebno je pretehtati, kako bi v danem kontekstu razumevanje opismenjevanja razširili, saj so starši zainteresirani, da bi se otroci igranje učili pisati. Gre za eno od možnih vstopnih točk animacije ciljne skupine, vendar je potreben občutljiv odziv na to željo staršev tako z vidika strokovnih spoznanj o porajajoči se pismenosti kot tudi strokovnih vedenj o zmožnosti in lastnosti ciljne skupine. Starše lahko preveč odločen nastop, da program ni namenjen učenju pisanja pred vstopom v šolo, odbije ali celo prestraši. Ne gre pozabiti, da je cilj pridobiti opredeljeno ciljno skupino, starše motivirati, da se programa sploh udeležijo, in jih postopno osveščati o bistvenih sporočilih družinske pismenosti. V zvezi s tem je potreben poglobljen razmislek na ravni strokovnih spoznanj o izobraževanju posameznih ciljnih skupin v izobraževanju odraslih.

O eni od rešitev, o kateri smo povprašali izvajalke - ali bi lahko dosegli cilje, ki so zamišljeni s programom tudi, če bi imeli starši možnost obiskovati krajše module – so bile mnenja, da bi lahko razmislili o krajšanju programa. Predlagale so 8 srečanj po 2 uri. *»Me smo program združile v 8 tem, pri tem smo upoštevale vse vsebine. Izpeljave bi morale biti začetek oktobra, do konca šolskega leta se lepo izpelje. Srečanja so zaokrožene celote.«*

Izpostavile pa so problem začetka programa. Že usposabljanja bi morala »biti tako tempirana, da bi bila usposabljanja izvajalcev prej, preden so po vrtcih roditeljski sestanki – ti so praviloma septembra ali oktobra, takrat bi potem lahko animirali za udeležbo, to bi bilo zelo poenostavljeno in učinkovito.«

»Drugi ali tretji teden v septembru bi bil pravi čas za roditeljske sestanke in to z nagovorom ravnatelja... potem pa jih animira še vzgojiteljica posamezne skupine. To bi delovalo.«

O vprašanju, ali je ura srečanj po njihovi sodbi izbrana primerno, so menile, da ta dejavnik ni vzrok za neudeležbo, saj so ga temeljito upoštevale. »Zelo smo se bale, ali je pravi dan, prava ura...« Opozorile pa so, da je čas srečanja od 17. do 19. ure dolg, otroci so utrujeni, saj so od jutra v vrtcu. To dejstvo je potrebno resno upoštevati, saj sta bila v preizkusnih izvedbah med navedbami staršev, zakaj so program zaključili, v dveh primerih razloga prav preutrujenost otrok.

Izvajalke so v vseh treh timih potrdile, da se v poskusne izvedbe niso vključevali starši ciljne skupine. Udeleženci so bili izobraženi (večinoma VII stopnja izobrazbe). Izvajalke same ugotavljajo, da obstaja nerešen problem, kako nagovoriti ciljno skupino. Predlagale so način, kako dostopiti do ciljne skupine: »Opozoriti je treba, da so vzgojiteljice tiste, ki lahko animirajo ciljno skupino.«

»Vključeni so bili tisti starši, ki tega programa itak ne bi potrebovali. Vsi so bolj izobraženi.«

»Informacijo smo dali na socialno službo, a tu ne moremo kaj veliko. Varovanje osebnih podatkov je ovira, da bi se lahko socialna služba neposredno vključila. Animirali smo lahko le zloženkami.«

»Vzgojiteljice lahko osebno spregovorijo le s svojimi starši iz skupine, drugih ne moremo animirati. To bi morala svetovalna služba ... «

»Problem je, kaj reči vzgojiteljem, da bi ti znali pristopiti k staršem. Ni dovolj neka splošna kampanja.«

Sklepamo lahko, da je pomanjkanje individualnega pristopa k staršem ciljne skupine eden od možnih razlogov za manjšo udeležbo, kot je bilo pričakovati.

»Mi smo ene starše malo »prisilili« - bili so na pogovoru pri svetovalni delavki, ki jih je skupaj z ravnateljico napotila v našo delavnico, kar kot pogoj so postavili...«

»Malo je problem to, ker tistim, ki bi potrebovali, ne moreš kar reči. Vidiš, da so tudi družinske razmere pri takih slabe; najhujši problem je pri teh starših to, da se jim »ne ljubi«.«

Vzgojiteljice so imele bogate predhodne izkušnje pri delu s starši. Opozorile pa so na poseben problem: *»Problem pri izvedbah je strah, ali boš našel kontakt s starši – imaš sicer izkušnje od prej, toda to so starši iz tvoje skupine, ki jih poznaš. Tu moraš delati s starši, ki jih ne poznaš dobro, ne veš kakšni bodo...«* To se ujema z njihovo željo, da bi v usposabljanju več poudarka namenili veščinam dela s starši/odraslimi. Kaže se, da bi potrebovale več osnov dela z odraslimi, kar tudi same opozarjajo (v anketi).

»Vzgojitelji imamo premalo znanj za delo s starši. Z izkušnjami se malo naučiš. Vsak starš hoče biti najboljši. Zelo previden je treba biti pri teh stvareh.«

»Starše bi nagovorili drugi starši, dober glas, drugi starši, ki imajo pozitivne izkušnje. Kakšne dobre oddaje.«

»Naravna reklama je primer dobre prakse, zadovoljen starš.«

»Potrebno se je individualno pogovoriti s starši ... potem vidiš, kje bo problem.«

Posvetili smo se tudi vprašanju promocije in oglaševanja programa. Timi so delovali predvsem v smeri oglaševanja. Obljubili so zastoj naročnino na revijo za eno leto – to je nekatere starše pritegnilo.

»Informacije smo objavili v zgibanki, na spletni strani – zanimivo, da se je na nas z vprašanji na ta način preko spleta obrnilo kar nekaj staršev.«

»Celo ena od mam se je vključila in je pošiljala pošto drugim staršem... pa ni bilo odziva. V A. imajo zelo utečena srečanja za starše, pri nas pa ni tako. V knjižnici prihajajo redno na urice (enkrat 45 minut na mesec) in to teče. Ko začneš staršem razlagati, da je program vsak teden, imajo zadržke.«

Izvajalke so ocenile, da je bilo usposabljanje zelo dobro, saj *»brez izobraževanja ne bi upale iti v projekt«*. Kot smo že omenili, so opozorile, da je bilo *»premalo tega, kako pristopiti k odraslim. Potrebni je več tem o komunikaciji s starši, več o andragoških pristopih.«*

»Predvsem več primerov – da bi staršem znal povedati, kako otrok to zaznava, kako prihaja do spoznanj, o tem, kako izvesti konkretno delo doma.«

»Malo smo se bale, ker imamo samo en teden časa – kar je poleg službe in ni hec. Preden smo vse materiale pripravile.«

»Vzgojitelje je treba izobraževati o knjigah. Vprašanje je, koliko vzgojiteljice knjigo uporabljajo, koliko knjiga »pri njih sedi«. Ene rečejo: ta otrok ni za knjigo, noče poslušati. Vsak otrok je lahko navdušen nad knjigo. Vzgojitelje bi morali izobraževati na zborih, naj opazujejo otroke, starše in potem svetujejo staršem, kam naj se vključijo.«

Predlagale so, da bi: »Morala biti rezervna vzgojiteljica, biti bi morale tri – lažje bi bilo, če ena zboli.«

Posebej dobro so izvajalke ocenile priročnik, ki so ga uporabljale kot študijsko gradivo. Po njihovih ocenah zadošča za pripravo na srečanje in je lahko praktičen vir za pripravo izvlečkov za starše.

»Gradivo za starše sem črpala iz priročnika. Praktičen je, ker je vse že zbrano.«

»Dobro je, da so bile na začetku (pripravljeno junija!!) mape, kjer je bilo vse gradivo in so delavnice posebej opisane. To je zelo veliko pomoč...«

»Izhodišča so, da lahko pripraviš po svoje, tudi starši bi potrebovali kako tako gradivo – mi jim malo kopiramo in izberemo...«

Edino vsebinsko dopolnitev priročnika so predlagale takole: *»Ni dovolj poudarjeno v gradivih, da naj starši delajo skupaj z otrokom. Potrebno bi bilo posebno srečanje (eno od srečanj nameniti temu). Starši bi se zavedli, kako potrebno je, da so z otrokom v tej dejavnosti skupaj nekje izven doma, izven domačih vzorcev, da jih otroci vidijo drugje. To vsebino bi morali vnesti v priročnik bolj poudarjeno.«*

Izvajalke zdaj tudi sicer pri svojem delu uporabljajo nova znanja, saj so na elemente pismenosti bolj pozorne: *»Tudi sam si bolj pozoren na drobne stvari v okolju, hitro vidiš, kaj vse lahko uporabiš za delo z otroki, zaveš se, daje tega v okolju veliko, ker smo bile na seminarjih.«*

Vlogo vodstva so izvajalke izpostavile kot pomembno: »Vidim, da je treba nagovoriti tudi vodstvo, potem bo ravnatelj vrtca informacije širil »navzdol«! Vključitev vodstva se mi zdi ključna ...«

»Stik z ravnateljem bi moral vzpostaviti ACS, to da težo, sicer mislijo, da je to naša privatna stvar.«

»Mi smo informacijo dali našim vodjem, a nista se povsem navdušili. Prebrali sta, a se nista vključili...«

»Apelirati bi morali na ravnatelje, da bi vzgojiteljice pošiljali, daj se udeležujejo srečanj s knjižničarji. Morda je med oblikami okrogla miza o tem. Ravnatelje na posvetih v Portorožu bi morali nagovoriti. Povabiti bi morali močno osebnost, ki bi ravnatelje premikala.«

Tim, kjer je vodstvo posebej podpiralo izvedbo, je program lažje izpeljal. Nekatere izvajalke so opozorile na problem prenosa informacij o programu sodelavkam: »Nujno je, da je vodstvo vključeno. Pri nas je bil problem, kako obvestiti druge, o tem niso bile informirane.«

»Morali bi posredovati informacijo na vzgojiteljskih zborih, da bi vse izvedele.«

»Večja teža je, če vzgojiteljice nagovori kdo od zunaj. Lahko bi to nalogo prevzel knjižničar. V odnosu do staršev ni problematično, problem je v odnosu vzgojiteljica-vzgojiteljica.«

»Morala bi se vključiti tudi svetovalna služba, sploh v primeru, ko starši ne prihajajo na roditeljske sestanke.«

Izvajalke smo vprašali, kaj storiti, da bi vzgojiteljice pridobili. Menile so, da bo bilo potrebno bolj sistematično vzgojiteljice »navduševati za dostop do znanja, ki ga ima knjižničar. Vzgojiteljice bi se morale večkrat srečati z knjižničarji. Morda bi dali motivacijo knjižničarju, da bi neposredno sodeloval z vrtcem. Ko imaš informacije, delaš z njimi, navdušenje ne pojenja.«

»Ko enkrat vzgojiteljica začuti, kaj vse lahko dela s knjigo, potem ni več ovir.«

Glede finančne urejenosti projekta je bilo sicer nekaj nejasnosti glede izplačil honorarjev, kar gre seveda pripisati preizkusni fazi. Opozoriti je treba, da tudi ta vidik projekta ni zanemarljiv. Izvajalke pričakujejo jasna in natančna navodila ter dosledno spoštovanje dogovorov.

»Zdaj smo prvič delali za denar. Morda smo malo drugače zastavili materialno – nabavili smo gradiva.«

»Smo mislile, da itak ne bomo dobile plačano, ker smo program samo delno izvedle. Imeli smo stroške.«

»Ja stroški so – vedno ponudimo sok, piškote, saj so otroci ves dan v vrtcu in so lačni, material vzameva od skupine (kar ni prav), mape sva kupili sami, da imajo starši to urejeno.«

O tem, kakšno pomoč bi med izvajanjem programa najbolj potrebovali s strani Andragoškega centra Slovenije, so izpostavile ustreznost osvežitvenega srečanja timov med izvajanjem: *»V oporo je izmenjava izkušenj. Pomagalo nam je, da smo na skupnem sestanku podelili drug z drugim izkušnje, izvedeli, kaj se dogaja pri drugih dveh vrtcih.«*

Identificirani problemi:

- Starši bi otroke pripeljali, sami pa odšli.
- Premalo udeleženih – razočaranje.
- Premalo udeleženih – vzgojiteljici sta morali opustiti ali spremeniti strukturo srečanj.
- Po objavi v medijih so starši klicali, od teh se je udeležila ena mama.
- Po četrtem srečanju je ena od mamic udeležbo odpovedala (zaradi preutrujenosti otrok), druga pa bi si želela nadaljevati.

Ugotovitve:

- Zaradi premajhnega števila udeleženih izvajalci spreminjajo strukturo srečanja, kar jih spravlja v negotovost.
- Vzgojiteljici opažata, da zelo majhni otroci, če so prisotni, motijo pozornost staršev in izvajalcev.
- Otroci so neradi odšli domov s srečanj – prijetno vzdušje in dejstvo, da so se jim več posvečali.
- Razpis programa je bil izveden prepozno. Predstaviti bi ga morali staršem v septembru, ko potekajo vpisi v različne dejavnosti v vrtcih. Starši se takrat odločajo na osnovi ponudb, ki jim jih predstavijo vzgojitelji na prvih roditeljskih sestankih. (OPOMBA: to opozorilo se pojavlja večkrat)
- Začetek oktobra se morajo dejavnosti že začeti izvajati.

- Tedenska srečanja od staršev zahtevajo preveč. Srečanja naj potekajo 1x mesečno, skozi vse šolsko leto.
- Posebej je potrebno posvetiti pozornost razlagi staršem, zakaj program predvideva njihovo aktivno udeležbo (cilji programa).
- Po objavi v medijih so se starši bolj odzvali. Pred začetkom projekta bi bila potrebna kampanja (s strani ACS), ki bi javnost dobro informirala o pomenu pismenosti in BZZ programu, ki bo temu v pomoč.
- Nekaj staršev je motivirala obljubljen nagrada (brezplačna naročnina na revijo)
- Izvajalke ocenjujejo projekt kot nujno potreben v našem prostor, saj dobro poznajo dejanske razmere v praksi.
- Izvajalke so pripravile izjemno bogata gradiva za otroke.
- Izvajalke so za poročilo pripravile posebno mapo z barvnimi gradivi, ki so jih pripravljale za otroke, ki so dopadljiva in domiselna. Predlagamo: gradiva bi lahko zbrali, uredili v priročno mapo primerov, ki bi bil lahko delovno gradivo za ideje drugim izvajalcem (potrebna bi bila strokovna recenzija).

Vprašalnik za izvajalce - povzetek odgovorov

1. Na vprašanje *Katere vsebine/teme programa so bile udeležencem še posebej všeč* niso odgovorile vse izvajalke. Navedle so, da je bilo udeležencem najbolj všeč, da so na vsakem srečanju dobili obilico gradiva, didaktične igre za bralne spretnosti, delavnice izdelovanja lutk ob izbrani knjigi ter skupen obisk knjižnice. Starši so se najbolj razveselili informacij o otroških knjigah; za otroke pa so bile najbolj zanimive nekatere knjige.

2. Drugo vprašanje je bilo: *Katere vsebine programa so potrebne, pa se niso dobro obnesle?* Izvajalke so ocenile, da udeleženci niso dobro sprejeli: dramatizacije izbrane zgodbe ter nastopanja v predstavi. Starši se niso hoteli izpostavljati, kar kaže na določeno mero zadržanosti. Nekatere so menile, da je bilo izvedenih premalo vsebin, da bi to lahko ocenile. Ena od izvajalk je menila: *»Mislim, da so se vse vsebine obnesle, morda so bili le starši kdaj preveč sramežljivi, da bi to počeli v skupini. Npr: nastop z lutkami ali delo z otrokom. Vendar smo vsem odprli svet pismenosti, iz katerega lahko doma nadgrajujejo svoje znanje.«*

3. Z ocenjevalno lestvico smo ugotavljali *V kolikšnem deležu so lahko uresničili posamezne sklope poskusnega načrta.*

PRIKAZ 3: V kolikšni meri so bili realizirani vsebinski sklopi programa

VSEBINSKI SKLOPI	v celoti	delno	zelo malo
Pomen družinske pismenosti	xxxxxx	xx	
Kako beremo otrokom	xxxx		
Otroške knjige	xxxxxx	xxx	
Knjiga in drugi mediji	xxxxx		
Pisave okrog nas	xx	xx	
Didaktične igre za bralne spretnosti	xx		xx
Skupen obisk knjižnice	xxxxxxxx		
Pismenost ob domači mizi	xx		xx
Delavnica izdelovanja lutk ob izbrani knjigi	xx		xx
Obisk kulturne ustanove	xxxxxx	xx	
Zaključna prireditev	xx		

Kot najbolje v celoti izveden sklop se je izkazal *Skupen obisk knjižnice*, sledili so: *Pomen družinske pismenosti*, *Otroške knjige*, *knjiga in drugi mediji* in *Obisk kulturne ustanove*, ki so ga uspele izvesti v celoti ali delno.

V pilotnih izvedbah je bilo manj možnosti za izvedbo sklopov: *Kako beremo otrokom* in *Pisave okrog nas*. Delno pa so bile izvedene: *Didaktične igre za bralne spretnosti*, *Pismenost ob domači mizi*, *Delavnica izdelovanja lutk ob izbrani knjigi*. Sklop *Zaključna prireditev* je bil enkrat izveden, a v spremenjeni/prilagojeni zasnovi.

4. Na vprašanje *Kateri odzivi udeležencev so vas skozi izvedbo programa pozitivno presenetili* so izvajalke zapisale:

- starši so postavili veliko vprašanj o določeni temi,
- navdušeni so bili nad pestrim programom in bogato pripravljeno vsebino,

- nekateri starši so se neverjetno vživeli v predstavi in priredbi zgodbe z lutkami,
- mnenje staršev, ki so bili začudeni nad tem, kako dobre in zanimive knjige imamo v vrtcu in jih v knjižnici še niso našli,
- da so otroci »pripeljali« starše na srečanja.

Negativno presenetili so jih odzivi, kot so: majhno število udeležencev kljub številnim vzpodbudam in nezanimanje. Menile so, da bi bilo potrebno izbrati boljši čas izvedbe in poskrbeti za boljšo informiranost. Starši, ki pa so se programa udeležili, so bili navdušeni, radi so prihajali in sprejemali nove vsebine. Pri majhnem številu udeležencev so opazile večjo odprtost skupine. Nekateri starši so bili najbolj navdušeni nad zaključno dramatizacijo, zato sta izvajalki naredili kompromis – »vsak starš je s svojim otrokom zaigral z v programu narejenimi lutkami. Ker so bili starši, pri katerih se je poznala zadrega, delno skriti za mini lutkovnim odrom, so se sprostili in nalogo izvrstno izpeljali«.

5. Glede morebitnih težav smo jih povpraševali z vprašanjem *Kaj je bilo za vas najtežje pri pripravi in izpeljavi programa BZZ*. Največ problemov so imele izvajalke s pridobivanjem staršev (8 odgovorov), pisanjem – birokracijo, prekratnim časom za dobro pripravo na vsakotedensko srečanje (2 odgovora). Nekaj problemov pa so povzročale tudi strokovna priprava na delo s starši in samo delo s starši, na primer: *dobra motivacija, ohranjanje interesa, spodbuda za aktivno sodelovanje*.

6. Timsko sodelovanje so izvajalke ocenile kot *zelo dobro*, na vsa srečanja so se skupno pripravljale in dogovarjale na posebnih srečanjih, vsaka je prispevala največ svojega znanja saj so sodelovale pri pripravi gradiv. Eden od timov je deloval tako, da so s knjižničarko sodelovale le ob temah Knjižnica in Otroške knjige, sicer pa sta sodelovali v glavnem le obe vzgojiteljici.

7. *Trajanje programa* so izvajalke ocenile precej različno. Tri so menile, da je program z nekaj izvedbami (zaradi premajhnega števila udeležencev so program predčasno končali) *prekratek*. Kot *primerno dolg* sta ga ocenili dve izvajalki, kot *predlog* pa tudi dve. Natančneje so svoje ocene pojasnile v komentarjih:

- Bolje bi bilo, če bi se program strnil v 8 srečanj, ki bi se izvajala enkrat mesečno.

- V vrtcu, kjer so izvajali celoten program, se je vsem skupaj (staršem in izvajalkama) že »kar vleklo«, saj so morali datume tudi prestavljati zaradi praznikov in počitnic. Glede na njihove izkušnje prihaja zaradi dolžine programa do utrujenosti izvajalcev, ker vmes kdaj kako srečanje odpade (počitnice, bolezni). Tako se celotna izvedba (če je srečanje 1x tedensko) kljub vsemu podaljša na več mesecev (približno pol leta). »Ob zahtevnem dopoldanskem in tudi popoldanskem delu v lastni skupini predšolskih otrok (ki tudi potrebuje strokovno pripravo) je težko zdržati tak delovni tempo« – poudarjajo izvajalke.

8. Ugotavljali smo, ali so udeleženci poleg načrtovanih znanj pridobili še kakšna druga znanja ali spretnosti. Izvajalke so ocenile, da pridobijo tudi: *znanje, kako izbrati kakovostno obliko za preživljanje časa z otroki, nova medsebojna poznanstva in si izmenjajo izkušnje glede otrok.*

Njihovi predlogi za morebitne spremembe programa so obsegali spremembe v pogostnosti izvajanja programa (izvajanje programa na srečanjih enkrat mesečno - 2 odgovora), več pozornosti času priprav za informiranje staršev (informiranje in zbiranje udeležencev v septembru - 2 odgovora, srečanja enkrat mesečno, skrajšanje števila srečanj) in vsebinskim posegom (združitev nekaterih vsebin, npr: Pisave okrog nas in Pismenost ob domači mizi, Otroške knjige in Kako beremo otrokom).

9. Pri izvajanju programa so jim bili enakovredno v pomoč tako *usposabljanje, delovne izkušnje kot priročnik BZZ*. Izpostavile so še nasvete soavtorice programa dr. Livije Knaflič, ki so jih ocenile kot stvarne in uporabne.

PRIKAZ 4: Ocena o vlogi usposabljanja, delovnih izkušenj in pripravljene literature

	zelo	precej	nekoliko	nič
usposabljanje	xxxxxxx	x		
delovne izkušnje	xxxxxxx	x		
priročnik BZZ	xxxxxxx	x		
drugo	xxx			

10. Vsebine, ki so jih poslušale izvajalke v programu usposabljanja, so ocenile kot zelo uporabne. Edino vrzel morda lahko zaznamo pri veččinah poučevanja odraslih. Tu pa je potrebno

poudariti, da so bile s to vsebino sicer izredno zadovoljne, a se kaže, da je bilo časa, odmerjenega tej vsebini vseeno premalo. V celoti so zelo zadovoljne z uporabnostjo programa (ocene 4 -5).

Prikaz 5: Ocena uporabnosti vsebin iz usposabljanja za izvajanje programa BZZ

	zelo	precej	nekoliko	nič
Spoznavanje s programom BZZ	xxxxxx	xx		
Pomen družinske pismenosti	xxxxxx	x		
Kako beremo z otrokom	xxxxx	xxx		
Raznovrstnost otroške literature	xxxxx	xxx		
Obisk knjižnice	xxxxx	xxx		
Kakovost otroške literature	xxxxx	xxx		
Osnove poučevanja odraslih	xxxxx	x	x	
Metode dela v programu BZZ	xxxx	xxxx		
Predstavitveni nastop tima	xxxxx	x		

11. Glede na izkušnje izvajalk pri izvedbi BZZ bi programu usposabljanja za izvajalce »nujno morali dodati« le nekatere vsebine. Predlagaje so: *pomen ljudskega slovstva in pravljic*. Sicer menijo, da so bile v programu zajete bistvene vsebine. »Izkušenj glede izvedbe pa je v resnici premalo, glede na to, da so izvedle le 4 srečanja.«

12. Glede dolžine programa (glej nekaj o tem tudi zgoraj) jih je polovica menila (4 odgovori), da bi program tudi v bodoče izvajali v strnjeni obliki. Predlagale so spremembo v pogostnosti - enkrat mesečno. Glede tega, ali *bi bilo za starše bolj primerno udeleževati se samo posameznih vsebinskih sklopov*, so bila mnenja deljena, čeprav so se nagibala v negativni odgovor. Odgovorile so: 3 x DA, 5 x NE.

Natančneje so njihova stališča pojasnili komentarji:

- »Upam, da bom še kdaj imela priložnost sodelovati pri čem podobnem.«
- »Razočarana nad obiskom. Mogoče bi bilo smiselno izvajati program prej, v začetku septembra.«
- »Skozi tako zastavljen program dobi starš znanja z različnih področij, ki se med seboj prepletajo, povezujejo in dopolnjujejo. Program omogoča staršem celovito pripravo na

vzgojo otrok v obdobju porajajoče se pismenosti, ki je pogoj za dobro pripravo na formalno opismenjevanje.«

- *»Starši morajo biti na vseh srečanjih, saj se posamezni vsebinski sklopi prepletajo, povezujejo.«*
- *»Ker je rdeča nit usposabljanje staršev za pomoč otroku pri opismenjevanju, je dobro, da so prisotni pri vseh ali vsaj večini srečanj, saj vsaka vsebina prinaša vsaj nekaj o družinski pismenosti oz. razsežnostih te v vsakdanjih dogodkih, aktivnostih...«*

Ugotovitve

Udeležencem pilotnih izvedb je bilo po oceni izvajalk najbolj všeč, da so na vsakem srečanju dobili obilico gradiva; didaktične igre za bralne spretnosti; delavnice izdelovanja lutk ob izbrani knjigi ter skupen obisk knjižnice. Ocenile so, da starši niso dobro sprejeli dramatizacije izbrane zgodbe ter nastopanja v predstavi, kar kaže na določeno mero zadržanosti udeležencev.

Kot največkrat v celoti izveden sklop se je izkazal skupen obisk knjižnice, sledijo: pomen družinske pismenosti, otroške knjige, knjiga in drugi mediji in obisk kulturne ustanove. V pilotnih izvedbah je bilo zaradi premajhnega obiska in predčasnega zaključka programa manj možnosti za izvedbo sklopov: Kako beremo otrokom in Pisave okrog nas. Delno pa so bili izvedeni vsebinski sklopi: Didaktične igre za bralne spretnosti, Pismenost ob domači mizi, Delavnica izdelovanja lutk ob izbrani knjigi. Sklop Zaključna prireditev je bil enkrat izveden, a v spremenjeni oziroma prilagojeni zasnovi.

Izvajalke programa so pozitivno presenetila: številna vprašanja, ki so jih o določeni temi postavili starši, navdušenje nad bogato pripravljeno vsebino, vživljanje nekaterih staršev ter želja otrok po udeležbi. Kljub majhnemu številu udeležencev so opazile večjo odprtost skupine.

Med negativnimi presenečenji so vse izvajalke močno izpostavile: majhno število udeležencev kljub številnim vzpodbudam ter nezanimanje staršev. Menijo, da bi bilo potrebno izbrati boljši čas izvedbe in poskrbeti za boljšo informiranost. Starši, ki pa so se programa udeležili, so bili navdušeni, radi so prihajali in sprejemali nove vsebine.

Največ problemov so imeli izvajalci s pridobivanjem staršev in prekratim časom za dobro pripravo na vsakotredsko srečanje. Nekaj problemov vzgojiteljicam lahko povzroča tudi strokovna priprava na delo s starši in samo delo s starši.

Timsko sodelovanje so izvajalke ocenile kot zelo dobro - pripravljale so se skupno in dogovarjale na posebnih srečanjih, vsaka je prispevala največ svojega znanja, sodelovale so pri pripravi gradiv. Le eden od timov je deloval tako, da so s knjižničarko sodelovale samo ob posameznih temah.

Trajanje programa so izvajalke ocenile precej različno. Nekatere so menile, da bi bilo bolje, če bi se program strnil v 8 srečanj, ki bi se izvajala enkrat mesečno. V vrtcu, kjer so izvajali celoten program, so morali datume srečanj predstavljati zaradi praznikov in počitnic in se je celotna izvedba podaljša na več mesecev. Ocenile so, da je to predolgo. Polovica jih je menila, da bi program tudi v bodoče izvajali v strnjeni obliki, predlagajo pa spremembo v pogostnosti – izvedbe enkrat mesečno.

V programu usposabljanja so vsebine, ki so jih poslušale izvajalke, ocenile kot zelo uporabne. Edino pomanjkanje lahko zaznamo pri veččinah poučevanja odraslih. Tu pa je potrebno poudariti, da so bile s to vsebino izredno zadovoljne, a se kaže, da je bilo časa, namenjenega tej temi vseeno premalo. V celoti so zelo zadovoljne z uporabnostjo programa. Morda bi morali dodati le nekatere posamezne vsebine. Na primer: Pomen ljudskega slovstva in pravljic. Izkušnje glede izvedbe pa je v resnici premalo, glede na to, da so nekatere izvedle le 4 srečanja. V večini menijo, da za starše ne bi bilo najbolj primerno udeleževati se samo posameznih vsebinskih sklopov. *»Ker je rdeča nit usposabljanje staršev za pomoč otroku pri opismenjevanju, je dobro, da so prisotni pri vseh ali vsaj večini srečanj, saj vsaka vsebina prinaša vsaj nekaj o družinski pismenosti oz. razsežnostih te v vsakdanjih dogodkih, aktivnostih...«*

Poleg načrtovanih znanj udeleženci v programu lahko pridobijo še nekatera druga znanja ali spretnosti: znanje, kako izbrati kakovostno obliko za preživljanje časa z otroki, nova medsebojna poznanstva in si izmenjajo izkušnje glede otrok. *»Skozi tako zastavljen program dobi starš*

znanja z različnih področij, ki se med seboj prepletajo, povezujejo in dopolnjujejo. Program omogoča staršem celovito pripravo na vzgojo otrok v obdobju porajajoče se pismenosti, ki je pogoj za dobro pripravo na formalno opismenjevanje.«

Pri izvajanju programa so bili izvajalkam enakovredno v pomoč tako usposabljanje kot delovne izkušnje in tudi priročnik BZZ. Zelo uporabni so bili še nasveti soavtorice programa dr. Livije Knaflič.

Predlogi za spremembe programa obsegajo:

- spremembe v pogostnosti izvajanja programa (izvajanje enkrat mesečno, skrajšanje števila srečanj),
- več pozornosti pripravam za informiranje staršev (informiranje in zbiranje udeležencev v septembru)
- vsebinske posege (združitve nekaterih vsebin, npr: Pisave okrog nas - Pismenost ob domači mizi, Otroške knjige - Kako beremo otrokom); več časa nameniti vsebini Osnove poučevanja odraslih; dodati vsebino Pomen ljudskega slovstva in pravljic,
- starši naj bi se udeleževali vseh sklopov.

7 UGOTOVITVE IN RAZPRAVA

Pregledali smo poskusne izvedbe programov *Branje za znanje in branje za zabavo* ter *Programa usposabljanja strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok Branje za znanje in branje za zabavo zasnovanih leta 2006* in pripravili podlage za oceno o uresničevanju s programoma zastavljenih ciljev ter oblikovali predloge za dopolnitve nekaterih točk programov, kjer so empirični podatki pokazali potrebo po tem.

Ocenjujemo, da so bile preizkusne izvedbe korektno pripravljene, vendar (zaradi premajhne udeležbe staršev) niso bile izvedene v predvidenem obsegu, določene pomanjkljivosti pa so se pokazale predvsem pri dostopu do ciljne skupine.

Program je namenjen staršem predšolskih otrok, ki otroku ne znajo nuditi ustrezne pomoči in podpore pri *porajajoči se pismenosti*. Ugotovitve raziskav kažejo, da je že v predšolski dobi odločilno ali ima otrok vzpodbudno domače okolje, ki mu bo vstop v svet pismenosti bistveno olajšalo. Prav za starše predšolskih otrok in njihove otroke je oblikovan program *Branje za znanje in branje za zabavo*, za izvajalce tega programa pa še program usposabljanja.

SPREMLJANJE PILOTNIH IZVEDB PROGRAMA NA TREH PODROČJIH

Načrt spremljanja, kot enega ključnih elementov evalvacije, smo zasnovali na treh področjih in tako zajeli različne možne zorne kote ter ravni izvedbe programa:

- I. Primerjalno smo analizirali cilje in vsebine programov s pomočjo dostopne dokumentacije in arhiva (Andragoški center Slovenije),
- II. Analizirali smo dostopno dokumentacijo o izvedbi programa usposabljanja in izvedli anketiranje udeleženk (z delom vprašalnika),
- III. Neposredno smo spremljali izvedbo srečanja s starši, ki smo jo dopolnili s pogovorom z izvajalci in starši, ter anketiranjem o poskusnih izvedbah programa *Branje za znanje in branje za zabavo*. Zaradi predčasnega zaključka preizkusa programa v dveh vrtcih smo izvedli eno opazovanje izvedbe. V dveh vrtcih smo po zaključenem programu izvedli pogovor z izvajalkami. V predvidenih točkah smo načrt realizirali.

METODOLOGIJA SPREMLJANJA

V okviru spremljave smo izvedli empirično in racionalno zunanjo evalvacijo ter izbrali sistemski in cilji pristop. V okviru empirične evalvacije smo glede na stopnjo evalvacije s starši in izvajalkami opravili delno formativno evalvacijo, z nekaterimi izvajalkami pa sumativno evalvacijo po predčasno zaključenem preizkusnem poteku programa.

Uporabili smo različne vire: obstoječo arhivsko dokumentacijo, analizirali smo programa *Branje za znanje in branje za zabavo* in *Program usposabljanja strokovnih delavcev v programu družinske pismenosti za starše predšolskih otrok* *Branje za znanje in branje za zabavo*, zajeli empirične podatke na terenu z opazovanjem in anketnim vprašalnikom, izvedli triangulacijo in upoštevali pripombe in dopolnila avtoric programa po opravljeni triangulaciji.

Instrumentarij spremljave je obsegal scenarij spremljanja na terenu, različne opomnike, dva anketna vprašalnika, zbirni primerjalni inštrument za analizo pilotnih izvedb programa BZZ, inštrument za analizo promocije programa BZZ in več zbirnikov podatkov.

Spremljanje so usmerjala opredeljena temeljna vprašanja na ravni analize dokumentacije programov (5); na ravni izvedbe programa usposabljanja za udeleženske (izvajalke preizkusnih izvedb) (4); na ravni poskusne izvedbe programa *Branje za znanje in branje za zabavo* posebej za izvajalce (12) in za udeležence (starše) (3).

REZULTATI ANALIZE PROGRAMOV

Programa sta sistematično sestavljena in vsebujeta vse potrebne elemente.

V programu BZZ sta v zvezi s pismenostjo posebej omenjeni knjiga in branje, morda bi veljalo obrobno omeniti še druge vidike pismenosti, ki so jim starši bolj izpostavljeni (mediji, vizualna pismenost).

Načinu sodelovanja med knjižnico in vrtcem je pred izvedbami treba posvetiti posebno pozornost. Sodelovanje knjižnica-vrtec je točka, kjer bi lahko pri izvedbah za celotno državo prihajalo do tehničnih problemov, saj v vseh krajih ni knjižnic. Glede na poskusne izvedbe

ocenjujemo, da je možno zelo dobro in ustvarjalno sodelovanje. Razmisliti velja, kako bi tako sodelovanje med vrtcem in knjižnico potekalo v praksi, saj je predvideno, da bo prijavitelj aktivnosti vrtec.

REZULTATI ANALIZE IZVEDENEGA PROGRAMA USPOSABLJANJA

Analizirali smo dostopne arhivske podatke o izvedbah usposabljanj. Izvedenih je bilo šest srečanj s desetimi vsebinskimi sklopi. Usposabljanje je izvajalo pet strokovnjakov. Srečanja so – razen enega v knjižnici – potekala v prostorih Andragoškega centra Slovenije in so se praviloma vrstila strnjeno na 14 dni do tri tedne.

Iz odgovorov v anketnem vprašalniku za udeleženske v programu usposabljanja razberemo sledeče: Vsebine in vsebinske sklope so ocenile kot zelo uporabne. Predlagajo kot dodatne le nekatere posamezne vsebine. Na primer: pomen ljudskega slovstva in pravljic. Opozarjajo na pomanjkanje poznavanja večšin poučevanja odraslih. Tu pa je potrebno poudariti, da so bile s to vsebino sicer izredno zadovoljne, a se kaže, da je bilo časa, namenjenega tej vsebini glede na potrebe, ki so jih zaznale kasneje, pri izvedbah programa BZZ, vseeno premalo.

REZULTATI ANALIZE POSKUSNIH IZVEDB PROGRAMA BZZ

Na osnovi dokumentacije o izvedbah

Pilotne izvedbe programa BZZ so izvajali trije timi, potekale so na treh različnih lokacijah.

V poročilih smo kot najbolj izpostavljene identificirali probleme, kako nagovoriti starše, še posebej ciljno skupino staršev. Premajhna udeležba je povzročila, da so izvajalci morali opustiti ali spremeniti predvideno strukturo srečanj. Po četrtem srečanju je eden od staršev udeležbo odpovedal zaradi preutrujenosti otrok. Tudi vzgojiteljice so med pogovorom opozorile, da so otroci od jutra v vrtcu in prihaja do utrujenosti glede na to, da so srečanja dve uri (od 17. do 19. ure).

Pred začetkom projekta bi bila potrebna kampanja s strani Andragoškega centra Slovenije ali drugih državnih ustanov, ki bi javnost strokovno dobro informirala o pomenu pismenosti in programu BZZ. Izvajalke ocenjujejo projekt kot nujno potreben v našem prostor, saj dobro poznajo dejanske razmere v praksi.

Razpis programa je bil izveden prepozno. Staršem bi ga morali predstaviti v septembru, saj se takrat odločajo na osnovi ponudb, ki jim jih predstavijo vzgojitelji na prvih roditeljskih sestankih. (OPOMBA: To opozorilo se pojavlja večkrat.). V začetku oktobra se mora program že izvajati.

Zaradi premajhnega števila udeleženih staršev so izvajalci spreminjali strukturo srečanja, kar jih spravlja v negotovost. Prisotnost zelo majhnih otrok moti pozornost staršev in izvajalcev. Nekaj staršev je motivirala obljubljeni nagrada, kar pomeni, da bi bilo potrebno razmišljati o vključevanju sponzorjev (in ne zanemariti etike oglaševanja). Tedenska srečanja od staršev zahtevajo preveč. Potekajo naj 1x mesečno, skozi vse šolsko leto.

Posebno pozornost bi bilo treba nameniti ciljem programa – na primeren način razložiti staršem, zakaj program zasnovan tako, da predvideva njihovo aktivno udeležbo.

Izvajalke so pripravile izjemno bogata dopadljiva in domiselna gradiva za otroke. Predlagamo, da bi taka in podobna gradiva zbrali, strokovno recenzirali in uredili v priročnik ali delovni zvezek (v obliki portfolija), ki bi bil priročno gradivo drugim izvajalcem.

Na osnovi opazovanja izvedbe enega srečanja

Za spremljavo na terenu smo uporabili opomnik, dogajanje smo beležili prosto. Evalvatoriki sta bili prisotni na eni izvedbi, kjer sta lahko opazovali vzgojiteljico pri delu s starši, sledil je pogovor s starši in vzgojiteljico. Otroci so bili v tem času ločeno in se z drugo vzgojiteljico igrali v avli.

Srečanje je potekalo sproščeno. Starši so postavljali pestra vprašanja, razpravljali o svojih izkušnjah. Odprto so govorili o svojih dilemah, težavah. Čutiti je bilo prijateljsko vzdušje v skupini (srečanje je bilo šesto zaporedoma in so se že dobro spoznali). Opazili smo, da so v pogovoru zelo pozorni na izkušnje drugih staršev. Diskusijo je posebej obogatila izjemoma prisotna babica (babica je sodelovala, ker so bili starši zadržani). Starši so zavzeto delali z otrokom, v delu srečanja, ki je predviden za skupno delo. Otroci so bili za delo motivirani.

Na osnovi vprašalnikov za udeležence

V pilotno izvedbo programa je bilo vključenih vseh skupaj 12 staršev in 15 predšolskih otrok. Vprašalnik za udeležence (starše) preizkusnih izvedb programa BZZ je obsegal 5 odprtih vprašanj in eno tristopenjsko ocenjevalno lestvico. Na vprašalnik, je odgovarjalo 6 udeležencev, so odgovarjali 2 moška in 4 ženske, njihova povprečna starost je bila med 40-45 let (ena babica - 65 let). Glede na izobrazbo je vzorec obsegal 4 udeležence z visoko izobrazbo, 1 z višjo in enega s srednjo.

Staršem se zdi vsebina koristna, pridobili so novo znanje, kako delati za vzpodbujanje porajajoče se pismenosti in kaj delajo drugi starši. Novo znanje uporabljajo tudi v praksi, doma. Prepričali so se o pomembnosti družinske pismenosti. Otroka v njegovih interesih zdaj bolj podprejo. Niso še zadovoljni s svojim znanjem, saj želijo biti bolj gotovi pri vzgoji. Zanimajo jih različna strokovna vprašanja. Srečanje ocenijo kot prijetno, družabno, nezahtevno, tu dobijo odgovore na vprašanja, če se ta porodijo. Z dosedanjo organiziranostjo srečanj so zadovoljni, saj jim jasn koncept ustreza. Želeli bi, da bi bili otroci v programu več časa z njimi in program vsi ocenjujejo kot primerno dolg.

Na osnovi pogovora z udeleženci/starši

Izvajalci bi lahko glede promocije računali tudi na samoorganiziranje staršev, če se jim bo program zdel zelo dober (v dveh vrtcih je prišlo do spontanega sodelovanja staršev na ta način, da so sami animirali druge starše preko e-pošte, da bi zagotovili zadostno število udeležencev za izpeljavo programa). Potrebno je veliko vložiti v dobro informacijo pred začetkom programa. Starši ob udeležbi želijo nekaj pridobiti tudi zase. Ostaja odprto vprašanje, kako koristnost programa nakazati tudi staršem iz ranljivih skupin.

Na osnovi vtisov s pogovora s starši predlagamo, da bi kot motivacijski element za starše bolj »izkoristili« tudi njihove skrbi, kako se bo znašel bo otrok ob vstopu v šolo. Starši so naravno motivirani, da se otroku na tem prehodu bolj posvetijo. To je lahko ugodno pri animiranju ciljne skupine staršev.

Starši so pričakovali, da bodo več delali skupaj z otrokom in več časa v programu preživeli skupaj z njim. Morda niso dobili dovolj informacij, kako tak program poteka. Starši in otroci so po obisku evalvatorok dobili v dar promocijski material – ta pozornost je umestna in dobro deluje.

Na osnovi anketnega vprašalnika za izvajalke

Vprašalnik je bil namenjen zbiranju dodatnih informacij, po zaključeni spremljavi na terenu. Izpolnilo ga je 8 izvajalk. Po oceni izvajalk je bilo staršem v preizkusnih izvedbah najbolj všeč to, da so na vsakem srečanju dobili obilico gradiva; da so spoznali didaktične igre za bralne spretnosti; da so izkusili delavnico izdelovanja lutk ob izbrani knjigi ter skupen obisk knjižnice. Ocenjujejo, da so starši nekoliko bolj oprezno sprejeli dramatizacijo izbrane zgodbe ter nastopanje v predstavi.

Največkrat v celoti izveden sklop je bil *Skupen obisk knjižnice*, sledijo: *Pomen družinske pismenosti*, *Otroške knjige*, *Knjiga in drugi mediji* ter *Obisk kulturne ustanove*. Sklop *Zaključna prireditve* je bil izveden v enem vrtcu, a v spremenjeni/prilagojeni zasnovi.

Izvajalke programa so pozitivno presenetila: številna vprašanja, ki so jih o določeni temi postavili starši, navdušenje nad bogato pripravljeno vsebino, življenje nekaterih staršev ter to, da so otroci »pripeljali« starše na srečanja. Pri majhnem številu udeležencev so opazile večjo odprtost skupine. Med negativnimi presenečenji so vse izvajalke precej izpostavile: majhno število udeležencev kljub številnim vzpodbudam in nezanimanje staršev. Starši, ki pa so se programa udeležili, so bili navdušeni, radi so prihajali in sprejemali nove vsebine.

Največ problemov so imele izvajalke s pridobivanjem staršev in s prekratkim časom za dobro pripravo na tedensko srečanje. Nekaj problemov jim je povzročalo tudi samo delo s starši.

Timsko sodelovanje so izvajalke ocenile kot zelo dobro, sodelovale so vse članice ves čas. Le eden od timov je deloval tako, da so s knjižničarko sodelovale samo ob posameznih temah.

Glede trajanja programa so izvajalke menile, da bi se lahko program strnil v 8 srečanj, ki bi se izvajala enkrat mesečno. Polovica jih meni, da bi program tudi v bodoče izvajali v strnjeni obliki, predlagajo pa spremembo v dinamiki – izvedbe enkrat mesečno.

Poleg načrtovanih znanj udeleženci v programu pridobijo še druga znanja ali spretnosti: znanje, kako izbrati kakovostno obliko za preživljanje časa z otroki, nova medsebojna poznanstva in si izmenjajo izkušnje glede otrok. Nekatere izvajalke predlagajo, naj bi se starši udeleževali vseh sklopov in ne le posameznih modulov: *»Skozi tako zastavljen program dobi starš znanja z različnih področij, ki se med seboj prepletajo, povezujejo in dopolnjujejo. Program omogoča staršem celovito pripravo na vzgojo otrok v obdobju porajajoče se pismenosti, ki je pogoj za dobro pripravo na formalno opismenjevanje.«*

Pri izvajanju programa so jim bili enakovredno v pomoč tako usposabljanje kot delovne izkušnje in tudi priročnik BZZ. Zelo uporabni so bili še nasveti soavtorice programa dr. Livije Knaflič.

Predlogi za spremembe programa obsegajo:

- spremembe v pogostnosti izvajanja programa (izvajanje enkrat mesečno, skrajšanje števila srečanj),
- več pozornosti pripravam za informiranje staršev (informiranje in zbiranje udeležencev v septembru)
- vsebinske posege: združitev nekaterih vsebin (npr: Pisave okrog nas - Pismenost ob domači mizi, Otroške knjige - Kako beremo otrokom); več časa nameniti vsebini Osnove poučevanja odraslih; dodati vsebino Pomen ljudskega slovstva in pravljic,

Na osnovi pogovora z izvajalkami

Izpeljali smo pogovor evalvatorok z izvajalkami v vseh treh timih, na enem od pogovorov je bila skupaj z njimi samoiniciativno prisotna tudi ravnateljica sodelujoče knjižnice. Izvajalke so na srečanju prejele evalvacijski vprašalnik, ki je sestavljen kot dopolnilo ustnim vprašanjem (en tim je vprašalnik dobil predhodno in ga izpolnjenega izročil na srečanju).

Kratek povzetek pogovora: Na prvo srečanje so se izvajalke zelo dobro pripravile. Precej razočaranja je povzročila zelo slaba udeležba staršev. Preizkušale so več možnosti: s spremembo v programu (vrstni red vsebinskih sklopov), različne nagrade, posebno vabilo z obsežnim programom, posebni lepo oblikovani letaki, z objavami na oglasni deski, z objavami v reviji, udeleženi otroci so v dar dobili hranilnik, s katerim naj bi varčevali za nakup svoje knjige... Obisk ni bil boljši. Ponovno se je izpostavilo vprašanje dostopa do ciljne skupine. Med razlogi, da izvedbe niso bile bolj obiskane, so navajale, da starši niso vajeni takega pristopa, nekateri zainteresirani pa so imeli programe že zasedene. Informacije o programu bi morali usklajeno posredovati takoj po počitnicah, po njihovem mnenju je oktobra prepozno.

Starši ciljne skupine se niso vključevali v poskusne izvedbe. Udeleženci so bili večinoma visoko izobraženi starši. Ostaja nerešen problem, kako nagovoriti ciljno skupino. Izvajalke poskusnih izvedb predlagajo način, kako dostopiti do ciljne skupine, in hkrati opozarjajo: *»Opozoriti je treba, da so vzgojiteljice tiste, ki lahko animirajo ciljno skupino.«* *»Vzgojiteljice lahko osebno spregovorijo le s svojimi starši iz skupine, drugih ne moremo animirati. To bi morala svetovalna služba....«*

Opozarjamo na opažanje, o katerem bi veljalo v nadaljevanju poglobljeno razmisliti: Vzgojiteljice opažajo, da starši imajo težave, ko se otrok začne učiti brati in pisati v šoli. Niso gotove, ali starše kakorkoli smejo animirati pred vstopom v šolo. Predlagajo rešitev v tem, da se vključijo učiteljice, elementarke, in skupaj pripravijo program, ki bi staršem pomagal odpraviti dileme in premagati najhujše ovire. Na tem področju zaznavajo izjemen interes staršev. Starši bi zelo radi sodelovali v programu skupaj z otrokom (ki je že v šoli), kjer bi se ob tem otrok brez težav naučil brati ali pisati. Zainteresirani so za tak program tik pred vstopom otroka v šolo ali takoj po vstopu, ko se težave še niso začele. Opozorile so, da je tu čutiti veliko interesa.

Razmisliti bi veljalo o krajšanju programa na 8 srečanj po 2 uri. Ura srečanj je izbrana primerno, izvajalke pa so opozorile, da je čas srečanja od 17. do 19. ure problematičen. Otroci so utrujeni, saj so od jutra v vrtcu. To dejstvo je potrebno resno upoštevati, saj sta bila v preizkusnih izvedbah med navedbami staršev razloga, zakaj so program zaključili, v dveh primerih prav preutrujenost otrok.

Vzgojiteljice sicer imajo predhodne izkušnje pri delu s starši, a opozarjajo na poseben problem: *»Problem pri izvedbah je strah, ali boš našel kontakt s starši – imaš sicer izkušnje od prej, toda to so bili starši iz tvoje skupine, ki jih poznaš. Tu moraš delati s starši, ki jih ne poznaš dobro, ne veš kakšni bodo...«* To se ujema z njihovo željo, da bi v usposabljanju več poudarka namenili veščinam dela s starši/odraslimi. Kaže se, da bi potrebovale več znanj o andragoških pristopih. Timi so glede animacije ciljne skupine delovali predvsem v smeri oglaševanja: z zgibanko, na spletni strani, v reviji za otroke ... Zelo malo je bilo osebnega nagovora staršem.

Izvajalke so kot organizacijsko izboljšavo predlagale, da bi razmislili o *rezervni vzgojiteljici* – lažje bi bilo nadomestiti na primer tisto, ki zboli ali je odsotna.

Izvajalke so usposabljanje ocenile kot zelo dobro. Glede na njihove pripombe bi bilo potrebno vključiti več tem o komunikaciji s starši oziroma več poudarka nameniti andragoškim pristopom. Posebej dobro so ocenile priročnik, ki so ga uporabljale kot študijsko gradivo. Po njihovem mnenju zadošča za pripravo na srečanje in so ga uporabile tudi kot vir za pripravo izvlečkov za starše. Kot vsebinsko dopolnitev priročnika so predlagale posebej *poudarjeno temo, zakaj naj starši delajo skupaj z otrokom (eno od srečanj nameniti temu)*. Nekateri starši (ki so se zanimali za program) so bili začudeni, da program predvideva njihovo aktivno udeležbo, tisti, ki so se udeležili, bi želeli biti tekom srečanj več časa skupaj z otrokom, kar kaže, da starše take oblike ne poznajo in jim še ni domača.

Izvajalke pri svojem delu uporabljajo nova znanja, saj so na elemente pismenosti pri vsakodnevnem delu bolj pozorne.

Vlogo vodstva so izpostavile kot pomembno. Brez podpore ravnatelja projekt ne steče, saj bi se morali vključevati starši iz vsega vrtca in bi morale biti njihove kolegice dobro informirane. Izvajalke smo vprašali, kaj storiti, da bi vzgojiteljice za sodelovanje v projektu pridobili. Njihovo mnenje je, da bi jih bilo potrebno bolj sistematično *»navduševati za dostop do znanja, ki ga ima knjižničar.«* *»Ko enkrat vzgojiteljica začuti, kaj vse lahko dela s knjigo, potem ni več ovir.«*

O tem, kakšno pomoč bi med izvajanjem programa izvajalci najbolj potrebovali s strani ACS, so izpostavile ustreznost srečanja timov med izvajanjem. Tako pride do izmenjave izkušenj in novih spoznanj. Izvajalci postajajo bolj gotovi v svoje postopke in napredek.

Problem animiranja staršev iz ciljne skupine ostaja. Prva čer je vprašanje pripravljenosti staršev za udeležbo. Odgovoriti bo treba na vprašanja: Ali se da starše dovolj animirati? Na kakšen način? Kako dostopiti do njih?

Program se je glede na dinamiko šolskega leta začel prepozno. Najbolje bi bilo program predstaviti na roditeljskih sestankih septembra. Ker morajo biti starši aktivno prisotni v programu, je dovolj, da je srečanje enkrat na mesec, starši so po opažanjih izvajalk preobremenjeni – in to je največkrat razlog, da se niso pripravljene vključevati v dejavnosti vrtca ne glede na kakovost oziroma aktualnost ponujenih programov. Potrebno je več nameniti promociji, preden se program začne, informirati širšo javnost o pomenu tega projekta s strani strokovnjakov, saj ima glede na opažanja vzgojiteljic v praksi to večjo težo. Če dobijo starši še enkrat dodatno informacijo v vrtcu, bi se morda odzvali. Potrebne bi bile objave v revijah za otroke.

Na osnovi razgovora z udeleženi starši lahko zaključimo, da tudi izobraženi starši potrebujejo programe BZZ. Program je priložnost, da čas namenijo otroku, dobijo dodatne informacije, tu je možnost za posvetovanje o specifičnih težavah, na primer kako ravnati s trojezičnim otrokom. Ta oblika sproščenega dela je po njihovem lastnem mnenju primerna tudi zanje. Zaželeni bi bili predvsem praktični nasveti, kajti ti starši teoretično vedo, zakaj je udeležba potrebna in zakaj je družinska pismenost pomembna. V tem se zelo razlikujejo od opredeljene ciljne skupine staršev, ki sami niso imeli možnosti dobro razviti svoje pismenosti, in ki ne vedo, kako svojega otroka vzpodbujati.

Nekatere izvajalke opozarjajo na spremembo vloge vrtca v tem smislu, da je pravzaprav že v funkciji javne institucije, ki je soodgovorna za pismenost. *»Vzgojiteljice bi morale na zborih izobraževati, naj opazujejo otroke, starše... in potem svetujejo staršem, kam naj se vključijo.«*

Opozarjajo, da gre za osveščanje o vzgojni vlogi vrtca, ki tudi na ta način kakovostno lahko pripravlja pogoje za dober vstop v formalno izobraževanje otrok.

8 PREDLOGI

Na osnovi opisanih postopkov evalvacije, zbranih podatkov in večstopenjskih analiz empiričnega gradiva predlagamo naslednje dopolnitve:

8.1 I. raven – Dopolnitve programa BZZ

V besedilu programa BZZ sta v zvezi s pismenostjo posebej omenjeni knjiga in branje, veljalo bi obrobno omeniti še druge vidike pismenosti, ki so jim starši bolj izpostavljeni (mediji, vizualna pismenost), kar bi morda omogočilo osnove za lažji dostop do ciljne skupine.

Načinu sodelovanja med knjižnico in vrtcem bi bilo pred izvedbami treba posvetiti posebno pozornost. Sodelovanje knjižnica-vrtec je točka, kjer bi lahko pri izvedbah v določenih regijah prihajalo do tehničnih problemov, saj v vseh krajih ni knjižnic. Glede na poskusne izvedbe ocenjujemo, da je možno zelo dobro in ustvarjalno sodelovanje. Timsko sodelovanje so izvajalke ocenile kot zelo dobro, sodelovale so vse članice ves čas. Le eden od timov je deloval tako, da so s knjižničarko sodelovale samo ob posameznih temah.

Razmisliti velja, ali bi sodelovanje med vrtcem in knjižnico natančneje uredili in opredelili v programu. Prvotno je bilo predvideno, da bo prijavitelj aktivnosti vrtec, čeprav to ni posebej opredeljeno v besedilu Programa. Prijavitelj programa bi lahko bila tudi splošno izobraževalna knjižnica in bi pri tem sodelovala z vrtcem in drugimi ustanovami v lokalnem okolju, ki se ukvarjajo z varstvom, izobraževanjem, svetovanjem ali zdravstvenim in socialnim varstvom predšolskih otrok.

8.2 II. raven - Dopolnitve programa usposabljanja izvajalcev

Program usposabljanja so udeleženke ocenile kot uporaben in kakovosten. Pri izvajanju programa so bili izvajalci enakovredno v pomoč tako usposabljanje kot delovne izkušnje in tudi priročnik BZZ.

Kot edino spremembo predlagamo občutno razširitev vsebinskega sklopa poznavanja veščin poučevanja odraslih, ki so ga udeleženke ocenile kot zelo koristnega, a se kaže, da je bilo časa,

namenjenega tej vsebini glede na potrebe pri izvedbah programa BZZ, vseeno premalo. Največ problemov pri pripravi izvedb imajo izvajalci s pridobivanjem staršev in s prekratkim časom za dobro pripravo na tedensko srečanje.

V poročilih o izvedbah programa BZZ smo kot najbolj izpostavljene identificirali probleme, kako nagovoriti in pritegniti starše, še posebej ciljno skupino staršev. Predlagamo, da je ta tema v okviru sedanje vsebinske strukture programa podrobneje ali bolj poudarjeno obravnavana.

Na osnovi razgovora z udeleženi starši lahko zaključimo, da tudi izobraženi starši potrebujejo programe BZZ in je ta oblika sproščenega dela vabljliva tudi zanje. V programu bi bili za to skupino staršev bolj primerni večji poudarki na praktičnih nasvetih, kajti ti starši teoretično vedo, zakaj je udeležba potrebna in zakaj je družinska pismenost pomembna. V tem se zelo razlikujejo od v programu opredeljene ciljne skupine. Predlagamo, da tekom usposabljanja udeleženci naredijo tudi prilagojen načrt, kako delati z izobraženimi starši.

Posebej dobro so udeleženke ocenile priročnik, ki so ga uporabljale kot študijsko gradivo. Kot vsebinsko dopolnitev priročnika so predlagale bolj poudarjeno temo o tem, zakaj naj starši delajo skupaj z otrokom. Menile so celo, da bi eno od srečanj namenili tej temi. Predlagamo, da snovalci priročnika v nadaljevanju razmislijo o verziji priročnika v dopadljivi, broširani (skrajšani obliki), ki bi bila primerna za ciljno skupino staršev. Opremljena z zanimivimi ilustracijami bi bila lahko primerno gradivo za animacijo družinske pismenosti različnih skupin staršev (verjetno pa najbolj za izobražene starše).

8.3 III. raven – Dopolnitve in spremembe v izvedbah programa BZZ

Izvajalke ocenjujejo projekt kot nujno potreben v našem prostor, saj dobro poznajo dejanske razmere v praksi. Predlogi za spremembe programa z njihove strani obsegajo: izvajanje enkrat mesečno, skrajšanje števila srečanj na osem, informiranje in zbiranje udeležencev v septembru, združitve nekaterih vsebin (npr: Pisave okrog nas - Pismenost ob domači mizi, Otroške knjige - Kako beremo otrokom); več časa nameniti vsebini Osnove poučevanja odraslih; dodati vsebino Pomen ljudskega slovstva in pravljic.

Pred začetkom projekta bi bila potrebna kampanja s strani Andragoškega centra Slovenije ali drugih državnih ustanov, ki bi javnost strokovno dobro informirala o pomenu pismenosti in novem programu BZZ. Predlagamo, da bi zaradi boljše promocije bolj poudarili koristi udeležbe v programu za starše: v programu spoznajo tudi, kako izbrati kakovostno obliko za preživljanje časa z otroki, vzpostavijo nova medsebojna poznanstva in si izmenjajo izkušnje glede otrok.

Nekaj staršev je motivirala obljubljeni nagrada, zato bi bilo potrebno razmišljati o vključevanju sponzorjev (in ob tem ne zanemariti etike oglaševanja). Ena od možnih nagrad je po mnenju ravnateljice (ki se je udeležila pogovora z izvajalkami) brezplačna letna članarina v knjižnici za starše.

Potrebno je več vložiti v dobro informiranost staršev pred začetkom programa. Predlagamo, da so izvajalci bolj usmerjeni v individualni pristop pri pridobivanju udeležencev. Na osnovi vtisov ob pogovoru s starši predlagamo, da bi kot motivacijski element za vključitev staršev boljše »izkoristili« tudi njihove skrbi, kako se bo znašel otrok ob vstopu v šolo.

Razpis programa je bil glede na dinamiko šolskega leta, ki vpliva na zasedenost staršev, izveden prepozno. V bodoče bi morali poskrbeti, da se v začetku oktobra program že začne izvajati. Pravočasno je torej potrebno izvesti program usposabljanja v spomladanskem času in predvideti rokovnik izvedb, ki je usklajen z ritmom življenja vrtca.

Tedenska srečanja po izkušnjah vzgojiteljic od staršev zahtevajo preveč. Predlagamo, da poteka osem srečanj enkrat mesečno skozi vse šolsko leto, kar so predlagale tudi izvajalke.

Posebno pozornost bi bilo treba nameniti ciljem programa – na primeren način je že ob informativnih srečanjih potrebno staršem razložiti, zakaj program zasnovan tako, da predvideva njihovo aktivno udeležbo. Starši ob udeležbi želijo nekaj pridobiti tudi zase, zato je dobro bolj poudariti koristnost in tudi dolgoročne učinke programa. Ostaja odprto vprašanje, kako koristnost programa primerno pokazati staršem iz ranljivih skupin.

Staršem v poskusnih izvedbah se je zdela vsebina koristna, z dosedanjo organiziranostjo srečanj so zadovoljni, saj jim jasn koncept ustreza. Starši so pričakovali, da bodo več delali skupaj z

otrokom in ne bodo ločeni. Predlagamo, da se njihova sugestija upošteva pri načrtovanju mikro strukture posameznega srečanja in da so uvodoma bolj informirani o smiselnosti in ciljnih takega načina dela.

Izvajalke ocenjujejo, da starši niso dobro sprejeli dramatizacije izbrane zgodbe ter nastopanja v predstavi. Ta način dela je zaradi posebej izpostavljenе vloge staršev potrebno predstaviti zelo občutljivo in s posluhom za njihove ovire.

Prisotnost zelo majhnih otrok moti pozornost staršev in izvajalcev, zato predlagamo, da se starost otrok, ki naj se programa udeležujejo, jasno opredeli in so s tem starši dobro seznanjeni. Da bi lahko zagotovili pogoje za delo skupini, je potrebno razmisliti o načinu zagotavljanja varstva za zelo majhne otroke v času programa.

Ura srečanj je izbrana primerno. Dolžina srečanja od 17. do 19. ure pa je lahko problematična, otroci so utrujeni, saj so od jutra v vrtcu. To dejstvo je pri načrtovanju potrebno resno upoštevati, saj sta bila v preizkusnih izvedbah med navedbami staršev razloga, zakaj so program zaključili, v dveh primerih prav preutrujenost otrok.

Izvajalke so pripravile izjemno bogata, dopadljiva in domiselna gradiva za otroke. Predlagamo, da bi taka in podobna gradiva zbrali, strokovno recenzirali in uredili v priročnik ali delovno mapo, ki bi služila kot možno gradivo bodočim izvajalcem.

Starši ciljne skupine se niso vključevali v poskusne izvedbe. Udeleženci so bili večinoma visoko izobraženi starši. Izvajalke poskusnih izvedb predlagajo po njihovem mnenju praktično izvedljiv način, kako dostopiti do ciljne skupine: Posamezne vzgojiteljice naj nagovorijo starše svoje skupine, saj jih najboljše poznajo in lahko ocenijo otrokov družinski kontekst. Potrebno bi bilo zagotoviti, da bodo vse vzgojiteljice sodelujočega vrta poznale cilje programa BZZ in ga znale dobro predstaviti predvsem v osebnem kontaktu s starši ciljne skupine.

Vzgojiteljice sicer imajo predhodne izkušnje pri delu s starši, a opozarjajo na poseben problem, kako najti stik s starši, ki jih ne poznajo in niso iz njihove skupine. To se ujema z željo, da bi v

usposabljanju več poudarka namenili veččinam dela s starši/odraslimi. Predlagamo, da bi spoznale več praktičnih andragoških pristopov.

Nekatere izvajalke opozarjajo na spremembo vloge vrtca v tem smislu, da je že v funkciji institucije, ki je odgovorna za pismenost. Predlagamo načrtno in strokovno dobro zasnovano akcijo s strani javnih zavodov (morda Zavod za šolstvo), ki bi v programih stalnega strokovnega izpopolnjevanja temu programu namenili večjo pozornost.

Vloga vodstev VVZ se je izkazala kot pomembna. Brez ustrezne podpore projekt ne steče, saj bi se morali vključevati starši iz vsega vrtca in bi morale biti vse vzgojiteljice o programu in njegovih ciljih dobro informirane. Predlagamo, da Andragoški center Slovenije ali druga državna ustanova sistematično pristopi k ciljnemu informiranju in animiranju vodstev vrtcev in šol o obstoječih programih in možnostih, še posebej o programu BZZ in podpornemu programu usposabljanja.

Glede finančne urejenosti projekta je potrebno doreči jasna in natančna navodila ter medsebojna razmerja.

Strokovno in tehnično pomoč Andragoškega centra Slovenije med poskusnimi izvedbami programa so izvajalke ocenile kot kakovostno. Predlagamo, da ACS srečanje timov med izvedbo vključi v program. S tem so omogočeni izmenjava tekočih izkušenj, potrditev dela in nova spoznanja, kar pomeni osnovo za kakovostno akcijsko učenje članov tima.

9 VIRI IN LITERATURA

- *Akcijski načrt za razvoj pismenosti za leto 2006*. Andragoški center Slovenije, <http://npp.acs.si>.
- ASA (1998). *The program evaluation standards: Summary of the standards*. <http://www.eval.org/EvaluationDocuments/progeval.html>, dostopano na dan 20.4.2008.
- Darling, S. (2004). *Future directions for family literacy*. V: Wasik, B. H.: *Handbook of family literacy*. Mahwah : L. Erlbaum Associates (str. 603-616)
- DeBruin-Parecki, A., Krol-Sinclair, B. (2003): *Family literacy : from theory to practice*. Newark: International Reading
- *Family Learning Programmes* (2000). The Birmingham Learning service. Interno gradivo.
- Grginič, M. (2006). *Družinska pismenost*. Domžale: Izolit.
- *Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: MŠŠ, Urad republike Slovenije za šolstvo.
- Magajna, L. (1993): *Psihogenetski pristop k razvijanju pismenosti – razvojne raziskave in pedagoške implikacije*. Psihološka obzorja, 1993/II, št. 3-4. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije in DZS.
- Možina, E. (2000). *Pismenost odraslih v Sloveniji*. *Ib revija - revija za strokovna in metodološka vprašanja trajnostnega razvoja*, let. 34 : št. 3-4/ 2000, str. 28-40.
- *Nacionalna strategija za razvoj pismenosti* (2006). Ljubljana 2006 (<http://npp.acs.si>)
- Patton, M.Q. (1997). *Qualitative evaluation and research methods*. London: Sage publications.
- Pečjak, S. (2000). *Procesi zaznavanja in mišljenja pri začetnem opismenjevanju*. V: Slovenščina v 1. triletju devetletne osnovne šole. Trzin: Založba Izolit.
- Priročnik BZZ (2007). *Branje za znanje in branje za zabavo. Priročnik za program družinske pismenosti za starše predšolskih otrok*. Ljubljana, Andragoški cente Slovenije, v pripravi
- Rode, N., Rihter, L., Kobal, B. (2006). *Evalvacija programov v socialnem varstvu : model in postopek izvedbe*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Inštitut RS za socialno varstvo, 2006.
- Sagadin, J. (1999): *Programska evalvacija*. V: *Sodobna pedagogika*, 2/1999. Ljubljana, Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije, str. 196-211.
- Smith , M.J. (1990). *Program evaluation in the human services*. New York: Springer Publishing Company.
- Štrajn, D. (ur.) (2000). *Evalvacija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vukelich, C., Christie, J. (2004). *Building a Foundation for Preschool Literacy. Efective instruction for Children's reading and Writing Development*. Newark (USA): International Reading Association.
- Wasik, B. H. (2004): *Handbook of family literacy*. Mahwah: L. Erlbaum Associates.